

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Työttömyydestä ammattiin

Vaihtoehtoinen ammattikoulu koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisijänä

Leni Willman

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma 210 op

Lokakuu 2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma 210 op

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Leni Willman	Sivumäärä 47 ja 3 liitesivua
Työn nimi Työttömyydestä ammattiin Vaihtoehtoinen ammattikoulu koulutuksellinen syrjäytymisen ehkäisijänä	
Ohjaava opettaja Reijo Viitanen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Sovinto ry, Katariina Silén os. Hautsalo	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tilaaja on Sovinto Ry Vaihtoehtoinen ammattikoulu. Opinnäytetyössä esitellään Sovinto ry:n historia ja ajankohtaiset hankkeet, joista tarkimmin etsivän nuorisotyön hanke Valmis väylä. Koulun kasvatuksellisena mallina esitellään sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn pureutuva pedagogiikka, joka on omaksuttu Sovinto ry:n toimintaan Tanskasta. Tietoperustana esitellään myös nuorten syrjäytymiskehitykseen puuttuvia keinoja, reformistisen sosiaalipedagogiikan kehittymistä sekä yhteisöllisyyteen kasvattava kotimainen reaaliopetustapa</p> <p>Lisäksi tämä opinnäytetyö sisältää kyselyn ja haastattelun keinoin tehdyn suppean tutkimuksen. Sen tavoite oli selvittää Valmis väylän kautta ammatilliseen työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuneiden nuorten elämäntyytyväisyyttä, itsetuntoa ja tulevaisuudentoivoa ennen kontaktia ja koulutuksen aikana. Osallistujia oli yhdeksän opiskelijaa, iältään 17 - 21 -vuotiaita miehiä. Opiskelijat täyttivät kyselylomakkeen kuukausi opintojen aloittamisesta, syksyllä 2011. Syventävä haastattelu toteutettiin neljä kuukautta myöhemmin, helmikuussa 2012.</p> <p>Tutkimuksen tulos kertoo Valmis väylä -hankkeen tavoittavan syrjäytymisriskissä olevien nuorten tarpeet erittäin hyvin. Opiskelijat raportoivat hyötyn koulutuksesta, joka rytmitti päiviä ja herätti tulevaisuuden toivoa. Erityistä kiitosta saivat myös käytännönläheinen opiskelutapa sekä tiivis opintososiaalinen tuki.</p> <p>Tämä antaa aihetta jatkaa ja tutkia vastaavanlaisia hankkeita, jotka tähtäävät nuorten opiskeluista ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisyyn. Aiheeni tekee erittäin ajankohtaiseksi uusimpaan hallitusohjelmaan kirjattu nuorten yhteiskuntatakuu, jonka myötä on käännetty katse koulutusrakenteisiin ja haetaan kestäviä keinoja nuorten työttömyyden katkaisuun.</p> <p>Mielestäni on nähtävissä selvä tarve kehittää todellisia vaihtoehtoja peruskoulun jälkeisiin opiskelumuotoihin. Oppisopimustyyppinen koulutusosuus olisi syytä luoda ammatillisen koulutuksen rakenteisiin paljon kattavammin kuin tähän asti. Uudet, laajemmat tutkimukset vastaavista opiskelumuodoista ja niiden hyödyistä olisi syytä tehdä, jotta tämän alustavan ja pienen otoksen johtopäätökset voisi selvittää isommalla otoksella.</p>	
Asiasanat etsivä nuorisotyö, syrjäytyminen, ammattitutkinto, työllisyyskoulutus, oppisopimuskoulutus, sosiaalipedagogiikka	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activity and Youth Work 210 ECTS

ABSTRACT

Author Leni Willman	Number of Pages 47 and 3 appendix
Title From unemployment to the vocational apprenticeship. Alternative vocational school for preventing educational exclusion.	
Supervisor Reijo Viitanen	
Subscriber and Mentor Sovinto ry, Katariina Silén os. Hautsalo	
Abstract <p>This study was ordered by Sovinto ry Alternative Vocational School, in Helsinki, Finland. This study will give a brief history of Sovinto ry and the educational method they have adapted from Danish pedagogy Jens Bay. Also this study will give an introduction to the history of social pedagogy and social pedagogical methods for preventing teenagers and young adults from exclusion from society. The latest governments program, the social guarantee for young people, makes my topic truly relevant.</p> <p>In addition, this study will investigate how nine individuals (males), aged between 17-21 yrs, benefitted from Sovinto ry's Valmis väylä vocational program (minimum 1 year). Measured variables were: life satisfaction, self-esteem, attitude towards future study plans, and self-perceived control of life in general. Methods used were a questionnaire and an interview.</p> <p>Students filled-out the questionnaire one month after starting the program and were interviewed after five months of being in the program, in autumn/winter 2011/-12. Students sociodemocratic characteristics were close to those of normal population, but they did not have those skills and commitment needed to study in a typical educational setting.</p> <p>Findings of this sample suggest that, the Valmis väylä program seems to target this vulnerable group of young adults, who are at risk of exclusion exceptionally well. Students seemed to benefit in the following ways a) prompt weekly study schedule b) practical based studying c) increased future prospects.</p> <p>This study gives recommendations to continue and invest in such programs to prevent young individuals from dropping out from the educational systems or future employment. There is a clear need to develop real options for study settings after secondary school, for example through apprenticeship. Future studies are recommended with large samples in order to generalize these preliminary findings.</p>	
Keywords vocational exam, social exclusion, unemployment, social pedagogy, apprenticeship	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Oppisopimusammattikoulujen historiasta	6
1.2 Oppisopimusammattikoulu starttaa Suomessa	7
2 SOVINTO RY	9
2.1 Ammattilinjat	10
2.2 Ajankohtaiset hankkeet; Valmis väylä ja Aittis	11
2.3 Oppisopimuskoulutus nyt	15
3 SYRJÄYTYMISRISKI YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ	17
3.1 Mitä on nuorten syrjäytyminen	18
3.2 Syrjäytymisen vastakeinot	19
4 YHTEISÖLLINEN JA KASVATUKSELLINEN TIETOPERUSTA	26
4.1 Sosiaalipedagogiikan yhteisölliset juuret	27
4.2 Sosiaalipedagogiikka kasvatuksen välineenä	28
4.3 Jens Bayn Seurauspedagogiikka	30
4.4 Reaalipedagogiikan eheyttävä yhteisöllisyys	32
5 TYYTYVÄISYYSKYSELY JA SYVENTÄVÄ HAASTATTELU	36
5.1 Kyselyn purku	37
5.2 Haastattelun johtopäätökset	39
6 POHDINTAA, PÄÄTELMIÄ JA JATKOEHDOTUKSIA	41
LÄHTEET	46
LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Kiinnostuin Sovinto ry:n toiminnasta kesällä 2010, kun he olivat rekrytoimassa etsivän nuorisotyön tekijää. Jostain syystä hakuilmoitus osui silmiini, vaikka uuden työn hakeminen ei ollut silloin itselleni ajankohtaista. Mielenkiintoni heräsi ja aloin tutkia mikä on Sovinto ry ja mitä tarkoittaa vaihtoehtoinen ammattikoulutus. Tuossa vaiheessa minulla oli jo yli kymmenen vuotta työkokemusta erityiskoulujen haastavien ja erityistä tukea tarvitsevien nuorten parista. Jo käsitteenä tuo vaihtoehtoinen ammatillinen koulutus tuntui saavan vastakaikua omille mietteilleni, joita olin vuosia pyöritellyt.

Erityisopettajana kohtasin kaiken aikaa teini-ikäisiä, jotka nimenomaan takkuilivat teoriaopinnoissa. Kuunnellessani heitä sain havaita ahdistusta ja toivottomuutta. Heille oli vuosien saatossa peruskoulussa kehittynyt varsin negatiivinen minäkuva itsestään opiskelijana. Pahinta ahdistusta aiheutti tieto siitä, ettei peruskoulun jälkeen ollut näkyvissä mitään vaihtoehtoja koulumaiseen opiskeluun.

Joillakin heistä oli odotettavissa niin huono päättötodistus, ettei sillä edes ammattikouluun pääsisi. Vaikka he saivat monenlaista tukea opinnoissa etenemiseen, ei tuki aina osunut hedelmälliseen maaperään. Usealla heistä oli jo kotoa peritty asenne siihen, ettei koulua kannattanut ottaa niin vakavasti. Niinpä monet heistä löivät leikkuriksi ja hauskuuttivat itseään koettelemalla heidän kanssaan työskentelevien aikuisten huumorintajua.

Kun opinnäytetyön aiheen etsiminen tuli ajankohtaiseksi, otin ensimmäisenä yhteyttä Sovinto ry:hyn. Sovimme tapaamisen, jolloin tulisin tutustumaan koulun toimintaan ja keskustelemaan mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyö Sovinto ry:n nuoriin kohdistuvasta toiminnasta. Valmis väylä hanke todettiin sopivimmaksi tarkastelun kohteeksi. Opinnäytetyöni kannustavaksi mentoriksi valikoitui Valmis väylä hankkeen toimintavastaava Katariina Silén.

1.1 Oppisopimusammattikoulujen historiasta

Oppisopimusammattikoulun historia on työkoulussa, joka perustettiin Tanskassa niille hankalille nuorille miehille, joita kukaan ei huolinut sisäoppilaitoksena toimineen koulukodin jälkeen. Nämä nuoret olivat jo syyllistyneet useisiin väkivalta- ja varkausrikoksiin. He olivat teoillaan osoittaneet omaavansa vakavia sopeutumisvaikeuksia yhteiskunnan normirakenteisiin ja heitä pidettiin toivottomina tapauksina. Joukko tanskalaisia kasvatustalan kokeneita ammattilaisia halusi tarjota näille 16-25v. nuorille mahdollisuuden opetella toteuttamaan itseään rakentavalla tavalla. Siitä sai alkunsa Vaihtoehtoinen Ammattikoulutus. (Bay 1991, s.48-51, 75.)

Suur-Kööpenhaminan Amageriin perustettiin vuonna 1974 Traeningskolen (Harjoittelukoulu). Koulun perustana oli vakaumus, jonka mukaan piti olla mahdollista luoda pedagoginen ympäristö ympärivuorokautiselle laitokselle, joka voisi antaa aktiivisen vaihtoehdon niille nuorille (useimmat olivat poikia), joiden psyykkiset tai sosiaaliset rasiitteensa estivät heidän sijoittamisensa muihin oppilaitoksiin. Niinpä 14 kasvatustalan ammattilaista jakoi haastavan yhteisen pedagogisen asenteen tarjota toisenlainen laitosympäristö. Ympäristön, joka asettaa myönteisiä odotuksia ”poikkeaville” nuorille. (Bay 1991, s.74-75, 80.)

Tarkoitus oli luoda käytäntöjä, jotka mahdollistavat myönteisen arkipäivän kokemuksia näille nuorille. Koulu perustettiin vanhaan maatalouskiinteistöön noin 15km päähän Kööpenhaminan keskustasta. Koulu aloitti 40 - 50 oppilaan vahvuudella, mikä suosi laajempialaista tarjontaa työn ja opetuksen suhteen kuin muissa silloisissa pienemmissä laitoksissa. Oppilaita ei maantieteellisesti eristetty suur-kaupungin houkuttuksista, vaan heitä kasvatettiin ottamaan vastuuta vapaa-ajanvietostaan. Nuoria ei siis haluttu kahlita, vaan kasvattaa heitä kantamaan vastuuta ja tajuamaan, kuinka ihminen on se, joka hän on suhteessa muihin ihmisiin. Ihminen henkilöityy tekojensa mukaan. (Bay 1991, 68-82.)

Heille pyrittiin osoittamaan kuinka negatiiviset toimet toivat negatiivisia seurauksia ja näin vahvistivat heidän negatiivista itsetuntemustaan. Kaiken kattavana pedagogisena ajatuksena oli pedagogiikan ydinajatus vapauden ja vastuun suhteesta. Ei hyysäystä vaan ohjausta inhimilliseen vastuullisuuteen. (Bay 1991, s.80.) Vasta kun he

oppivat seuraussuhteiden lainalaisuuden - ja ennen kaikkea oman osuutensa - heitä voi alkaa johdonmukaisesti ohjata kohti parempaa tulevaisuutta. Hyvin impulsiivisten nuorten käytös on usein nk. päätöntä. He voivat oppia sanomaan impulsseille ”ei”, kunhan he ovat ensin pedagogisen muovaamisen kautta kokeneet ja sisäistäneet omien toimiansa epätarkoituksenmukaisuuden, joka johtaa epämukaviin seurauksiin. Paremman tulevaisuuden visiointi ja positiiviseen käytökseen ohjaaminen on koulun päätavoitteita. (Bay 1991, 68, 76-82.)

Harjoittelukoulu otti oppilaita myös vähemmällä rasitteilla, mutta kuitenkin yhteisenä piirteenä oppilailla oli huonot sosiaaliset taidot suhteessa muihin ihmisiin. Lisäksi monella nuorella oli lukkiutunut negatiivinen kuva itsestään, mikä ylläpiti poikkeavaa käytöstä yhteisössä. Lämpimän ja myönteisiä kokemuksia tarjoavan yhteisön luominen oli yksi koulun johtoajatuksista. (Bay 1991, s.79-81.)

Tanskalainen seurauspedagogiikka esitellään tarkemmin tietoperustaosiossa, luvussa 4.3. Se on mielestäni yhteisöllisen kasvatuksen ytimessä ja ollut tietyllä tapaa uusien yhteisöpedagogisten menetelmien edelläkävijä. Kaiken toiminnan pohjaajatuksena on luottamus nuoren ihmisen kykyyn ja mahdollisuuteen muokkautua positiivisesti, kun siihen annetaan aidosti tilaa ja kokonaisvaltaisesti tukea. Luvussa 4.4 esittelemäni Tuomo Vilppolan kehittämä reaalipedagogiikka toteutti samantyyppistä mallia noin 20 vuotta myöhemmin Oulussa, Tuomontupa luokassa. Tuomontuvan kohderyhmänä olivat yläkouluikäiset peruskoulupudokkaat, joita Vilppola kutsuu kouluallergikoiksi. Heille annettiin vaihtoehtoinen koulunkäyntimahdollisuus peruskoulun loppuun suorittamiseen. Luokka toimi uusin menetelmin työpajakouluna, jossa teoria-aineita suoritettiin urakkaluontoisesti. Urakoita rytmitettiin lomittain työharjoittelujaksojen kanssa. (Vilppola 2007, 131-139. vrt. Bay 1991, 69-71.)

1.2 Oppisopimusammattikoulu starttaa Suomessa

Oppisopimusammattikoulun alku Suomessa nojaa reformistiseen setlementtiliikkeeseen, Toimelan Vapaa-opiston toimintaan ja niiden hyväksi koettuihin reformistisiin malleihin. Setlementtiliikkeen pyrkimyksenä on auttaa vankilasta vapautuvia ja muita syrjäytymisvaarassa olevia kansalaisia elämänhallinnassa. Alussa keinoja olivat mm.

raittiustyö, työtoiminta ja asunnon saannissa avustaminen. 80-luvun lopulla mukaan tuli koulutustoiminta yhdistyneenä työtoimintaan. Yhdistys perustettiin ensin vuonna 1986 Vuorisaarna-liike ry:nä ja jo seuraavana vuonna 1987, nimi vaihtui Sovinto ry:ksi. Yhdistyksen tehtäviksi nimettiin kaikkinaisten riita- ja rikosasioiden sovittelu-toiminta mm. Gandhin toteuttaman ideologian mukaisesti. (Ahti 2009.)

Alkuaikoina sellaiset hankkeet, kuten suoraan Tanskasta kopioitu malli ”Autoprojekti – älä varasta, aja omalla” tai Jäänmurtaja Tarmo sekä vahvasti reformistinen Itseapu ry olivat Sovinto ry yhdistyksen onnistunutta toimintaa silloisessa syrjäytymisen ehkäisyssä ja yhteiskuntaan osalliseksi saattamisessa. Projektista toiseen siirryttäessä kävi entistä selvemäksi, että Suomesta puuttuu vaihtoehto teoriakoulutuksessa kompasteleville.

Sitten pikku hiljaa alkoi kyteä idea vaihtoehtoisen ammattikoulutuksen perustamisesta. Alkuun kohderyhmänä olivat peruskouluikäiset koulun keskenjättäneet. Idea oli niveltää keskenjääneet peruskouluopinnot oppipoikatyyppiseen ammattikoulutukseen. Sittemmin ikähaarukka on kasvanut ylöspäin niin, että eri syistä ammatiaan vaihtavat aikuisetkin voivat nykyisin hakeutua Sovinto ry:n Oppisopimusammattikoulun opiskelijaksi. (Ahti 2000.)

Kuva 1

Sovinto ry Vaihtoehtoinen ammattikoulu aloitti toimintansa vuonna 1987 ja juhlisti 25-vuotista taivaltaan keväällä 2012 Roihupellon koulukiinteistössään, Helsingissä. (Kuva: K.Silén)

2 SOVINTO RY

Sovinto ry:n koulurakennus sijaitsee Helsingissä, nykyään Roihupellon teollisuusalueella, ja se tarjoaa koulutusmahdollisuuksia ensisijaisesti pääkaupunkiseudun työttömille tai aikuisille alan vaihtajille. Opiskelupaikkaa voi kuitenkin hakea kuka tahansa kotipaikkakunnasta riippumatta. Koululla on nimittäin oma oppilasasuntola Helsingissä. Opiskelu Sovinto Ry:n Vaihtoehtoisessa Ammattikoulussa on työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta ja siten opiskelijalle ilmaista. Opiskelijalta edellytetään, että hän on työtön työnhakija tai viimeistään koulutusohjelmaan hakiessaan ilmoittautuu työ- ja elinkeinotoimiston työnhakijaksi. Ensiarvoisen tärkeää on, että hän on motivoitunut sen ammattitaidon hankkimisesta, jota hän tulee oppimaan. Mikäli motivaatio tarvitsee vahvistusta, koululla on tarjota opintososiaalista tukea kaikissa vaiheissa. (Ahti 1998.)

Kun opiskelija aloittaa koulutuksessa, on ensin ohjelmassa taustaopintoihin peilaava tarvekartoitus tulevan opiskelukokonaisuuden laajuudesta. Vähintään vuoden kestäville koulutusjaksoilla odotetaan, että opiskelija suorittaa ainakin yhden osatutkinnon tavoiteammattistaan. Työvoimapolitiittisella tai oppisopimusjaksolla oppilas voi myös täydentää puuttuvat osatutkintonsa. Näyttötutkinnot suoritetaan kolmikantaperiaatteella ja näyttöä arvioivat kouluttajan, työnantajan ja -tekijän edustajat. (Sovinto ry Esite.)

Hakeutuminen auto- ja pienkonepuolen koulutukseen tapahtuu non-stop-periaatteella. Jokainen ryhmä koostuu noin 20 oppilaasta. Veneasentajien ja puutyölinjan koulutus alkaa kerran vuodessa, muilla linjoilla uusia kursseja alkaa ympäri vuoden. Koulutus toteutetaan catering-linjaa lukuun ottamatta työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena. Haku tapahtuu sähköisellä lomakkeella työvoimatoimistojen nettisivujen kautta. Koulutukseen pääsyn taustalla voi olla myös esim. tuonnempana (s.14) kuvatun Aittis -hankkeen mukainen ohjattu työharjoittelujakso, jonka hyvin suoritettuaan voi hakea koulutuspaikkaa ammattilinjalta.

2.1 Ammattilinjat

Vaihtoehtoinen oppisopimus- ja ammattikoulu kouluttaa niihin perinteisiin ammatteihin, jotka ovat jääneet muotien jalkoihin: täältä valmistuu ajoneuvon asentajia, auto-peltiseppiä, pienmoottoreiden korjaajia, puuseppiä, rakennusmiehiä ja veneenkorjajia. Catering-linja eli suurtaloukokkien koulutus alkoi mielenkiintoisesti:

”Alussa meillä oli vain verhoomolinja ja autotekniikka, vähän yli kaksikymmentä oppilasta, ja me kävimme lähikuppiloissa syömässä, mutta saimme kaikkiin porttikiellon, koska olimme aggressiivista ja huonokäytöksistä porukkaa. Niin piti perustaa koululle myös kokkilinja.” koulutuksen perustaja Hannu Ahti virnistää. (Ahti 1998, s.27)

Suurtaloukokin opinnot ovat jo pitkään olleet koulun suosituin koulutus. Se on ainoa jäljellä linja, joka selkeästi toteutetaan oppisopimuskoulutuksena. Sen kesto on kaikille sama, kaksi vuotta. Oppilaat opiskelevat koulun lounasruokalassa, joka on Roihupellon teollisuusalueen lukuisten työpaikkojen suosittu lounaspaikka.

Sittemmin linjoja on tullut lisää. Ajoneuvojen parissa on tarjolla kolme erisisältöistä linjaa; Ajoneuvoasentajat, Autokorikorjaajat sekä Pienkonekorjaajat. Pienkoneasennuksen linjalla erikoistutaan joko metsä- ja puutarhakoneisiin, moottoripyöriin tai mopoihin ja moottorikelkkoihin. Linjan sisällä on vielä mahdollista erikoistua pelkästään veneiden huoltoon, joka sisältää niin veneen pintakäsittelyn kuin perämoottoreiden korjaukset.

Rakennusalan ja puukäsityön opiskelumahdollisuuksia on tarjolla työvoimapolitiittisena koulutuksena Puuseppä- ja Kalusteasentaja-linjalla sekä Rekry Rakennusallalle -linjalla, jossa opiskellaan yleisesti rakennusalan työmaavaatimuksia sekä työturvallisuutta. Alan linjoilla opiskellaan tekemällä monipuolisesti rakennusalan töitä. Kaikilla linjoilla on mahdollisuus suorittaa kunkin alan ammatin osatutkintoja tai koko ammatitutkinto. Minimio opiskeluaika on yksi vuosi. Puuseppä- ja kalusteasentajalinja antaa valmiudet oman yrityksen perustamiseen. (Sovinto ry, Esite 2010.)

Kuva 2

Puutyötekniikan halli sijaitsee koulurakennuksen toisessa kerroksessa ja alan opintoja opitaan harjoitus- tai tilaustöitä tehdessä, riippuen opiskelijan osaamistasosta. Korjausrakentamisen koulutus taas tapahtuu aidoissa työympäristöissä eri puolella pääkaupunkiseutua. Sovinto ry tekee vilkasta yhteistyötä alan yritysten kanssa. Se luo opiskelijalle alusta asti työnantajien verkostoa tulevaisuutta varten. (Kuva: L.Willman)

2.2 Ajankohtaiset hankkeet; Valmis väylä ja Aittis

Sovinto ry:n ajankohtaista toimintaa raamittaa myönnetty rahoitus ja rahoituksen aikaikkuna. Seuraavat kaksivuotiset hankkeet Valmis väylä ja Aittis ovat tällä hetkellä erittäin aktiivisessa vaiheessa tuottaen loistavia tuloksia. Molempiin hankkeisiin on haettu jatkorahoitusta, jotta koulu voi jatkaa toimintaansa yhteiskuntatakuun toteutumiseksi. (Vierailut koululla.)

Valmis väylä -hanke käynnistyi kesällä 2008. Toiminta tähtää sellaisten 17-28-vuotiaiden nuorten tavoittamiseen, jotka eivät ole löytäneet väylää tarjolla olevien palveluiden pariin, vaan ovat jääneet työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolelle. Työpari tekee tiivistä monialaista yhteistyötä muiden nuoriso- ja sosiaalityötä tekevien toimijoiden kanssa. Toiminnan rahoittaja on Opetusministeriö. Toiminta perustuu Sovinto Ry:n harjoittamaan pääkaupunkiseudulla tapahtuvaan etsivään nuorisotyöhön. Työn pyrkimys on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori sekä ohjata ja tukea nuorta löytämään apua tarvitsemillaan elämänalueilla ja mielellään ohjata nuori oppisopimusammattikouluun kokeilujaksolle. Hanke on kohdistettu auttamaan alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella. (Silén, K. haastattelu, lokakuu/2011.)

Hanketyöntekijä etsii konkreettisesti vaikutuspiiriinsä niitä nuoria, joilla tulevaisuus on vielä auki eikä jostain syystä koulu- tai työpaikkaa löydy tai heillä on muuten vaan jollain elämän osa-alueella vaikeuksia. (Etsivä työ esitellään tarkemmin tässä Opin näytetyössä kappaleessa kolme, sivulta 19 lähtien; Syrjäytymisriski yhteiskunnassa, alaotsikolla Syrjäytymisen vastatoimet.)

Nuori voi myös oma-aloitteisesti hakeutua Sovinto ry:n etsivän työn pariin. Myös nuoren lähipiirin aikuiset, toiset nuoret ja eri tahojen viranomaiset voivat pyytää etsivältä nuorisotyöltä apua tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori. Aktiivinen etsintä kohdistuu erityisesti sellaisiin nuoriin, joilla on vaikeuksia omin neuvoin saavuttaa, löytää tai sitoutua yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin. Erityisesti tällainen nuori tarvitsee konkreettista ohjaavaa tukea omaan elämänhallintaansa ja neuvontaa ja kanssakulkemista tulevaisuuden suunnitelmiinsa (Sovinto ry Esite 2010).

Kun Sovinto ry:n etsivän työn tekijä tavoittaa kohderyhmään kuuluvan, hän on viikoittain tekemisissä nuoren kanssa. Tapaamiset koostuvat mm. sosiaalitoimen kanssa asioimisesta, toimeentulohakemusten täyttämisestä, Kela-asioinnista, Te -toimistoon ilmoittautumisesta. Kun nämä perusasiat on saatu ajan tasalle, niin pikku hiljaa nuori aloittaa nk. kokeilujakson haluamallaan linjalla. Mikäli kokeilu innostaa alalle, nuori aloittaa varsinaisen ammattiopiskelun oppisopimuksella oman henkilökohtaisen opintosuunnitelman mukaisesti (Sovinto ry Esite 2010).

Kuva 3

Opiskelu Sovinto ry:n Vaihtoehtoisessa ammattikoulussa toteutetaan alusta asti aidoissa työtiloissa, joissa ensimmäisinä harjoittelutöinä voivat olla opiskelijan oman mopon huolto-työt. Työkalut ja -välineet ovat ammattilaistasoa. (Kuva: L.Willman)

Tarkoituksena on, että etsivät nuorisotyöntekijät saisivat yhteyden nuoriin nuorten omista ajanviettopaikoissa, kauppakeskuksissa, tapahtumissa, kodeissa ja Internetissä. Tätä kautta etsivä nuorisotyö saisi mahdollisimman ajankohtaista tietoa nuorten elämäntilanteista. Huomioitavaa Valmis väylän toiminnassa on, että nuorella ei ole velvollisuutta ottaa vastaan etsivän nuorisotyön palvelua tai sen avulla suunniteltuja palveluja tai muuta tukea. Tärkeä on varmistua siitä, että nuorelle on vähintäänkin tarjottu mahdollisuus saada tarvitsemaansa ohjausta, tukea ja neuvontaa.

Nuorten saattaminen sosiaalisesti vahvistavan toiminnan pariin on Valmis väylän välitavoite, jonka pyrkimys on auttaa nuoria löytämään ne keinot, jotka ohjaavat heitä turvallisemman ja terveellisemmän aikuisuuden polulle. Ensin nuoret kohtaavat etsivän työn, jonka kautta saavat yhteyden muihin yhteiskunnan palveluihin. Nuoret sijoittuvat Sovinto ry:n koulutus-kokeiluun tai vaihtoehtoisesti kaupungin työpajalle, josta kokeilujaksojen ja harjoittelun kautta seuraava etappi on ammattiin valmentava koulutus tai ammatillinen koulutus. Kaiken tuetun toiminnan päätavoite on ohjata nuoria vastuulliseen elämäntoteeseen, opiskeluun, työpaikkaan tai muuhun pitkäkestoiseen aktiviteettiin. (Valmis Väylä-esitys 2011)

Aittis-hanke on sosiaaliviraston ja työvoimahallinnon pitkäaikaisasiakkaille suunnattua kuntouttavaa työtoimintaa. Hanke tarjonnut osallistujilleen yksilöllisesti räätälöityä työharjoitteluna toteutettua kuntouttavaa työtoimintaa. Jokaisen osallistujan työkykyä ja taipumuksia arvioidaan viikoittain. Osallistujan edistyessä hänen työtehtävänsä muuttuvat vaativimmiksi. Tässä hankkeessa kehitetyllä ohjausmenetelmällä ovat vaikeista lähtökohdista ja elämäntilanteesta hankkeeseen ohjatut ihmiset saaneet elämänsä järjestyttä sekä mielekäästä sisältöä ja toimintaa. Ryhmätoimintojen – ja työharjoittelun lisäksi toiminnan vahvuutena on ollut yksilön kohtaaminen ja hänen rinnallaan kulkeminen.

Hankkeen työntekijät ovat olleet osallistujilleen helposti lähestyttävissä ja saatavilla. Osallistuminen on sisältänyt säännöllisiä ja jopa päivittäisiä yksilöllisiä keskusteluja asiakkaan ja työntekijän välillä. Osallistuja ja työntekijä ovat työskennelleet yhdessä, harrastaneet liikuntaa ja hoitaneet osallistujan asioita yhdessä. Hankkeeseen osallistujan yksilöllinen – ja kokonaisvaltainen tukeminen, ohjaaminen ja huomioiminen ovat tuottaneet tulosta.

Ryhmätoiminnoilla on kaiken kaikkiaan pyritty vahvistamaan osallistujien elämänhallintaa ja aktiivista kansalaisuutta. Lisäksi tavoitteena on ollut myös koulutuksessa ja työelämässä tarvittavien valmiuksien monipuolinen vahvistaminen. Ohjelman sisältämän työtoiminnan tarkoituksena on johdattaa osallistuja koulutukseen ja työelämään asti. Yleensä työharjoittelut eivät ole keskeytyneet. Suurin osa tässä ohjelmas-

sa harjoittelun aloittaneista on hakeutunut ja myös päässyt, joko opiskelemaan, tai sijoittunut työelämään.

Tärkeänä menetelmänä sosiaalisen aktiivisuuden tason kohottamiseksi tässä hankkeessa toteutetaan monipuolista ryhmätoimintaa. Osallistujat ovat tutkineet omaa elämäänsä narratiivisin menetelmin eli omaelämäkerrallisten tarinoidensa kautta. Tarinallisilla menetelmillä pyritään tukemaan osallistujan positiivisen minäkuvan rakentumista. Tarinoiden avulla autetaan vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden löytämistä sekä tulevaisuuden suunnitelmien selkiytymistä. Osallistujien tunneilmaisun ja vuorovaikutustaitojen edistäminen on ollut ryhmätoimintojen keskiössä. Ryhmissä on toteutettu myös osallisuutta ja kansalaisuutta vahvistavia teemoja ja toimintoja.

Ohjelman sisältämän työtoiminnan tarkoituksena on johdattaa osallistuja koulutukseen ja työelämään asti. Yleensä työharjoittelut eivät ole keskeytyneet. Suurin osa tässä ohjelmassa harjoittelun aloittaneista on hakeutunut ja myös päässyt, joko opiskelemaan, tai sijoittunut työelämään. (Aittis -hankevastaavan Ismo Lindroosin haastattelu 10/2011.)

2.3 Oppisopimuskoulutus nyt

Oppisopimustyyppinen koulutus on nykyään kasvavassa roolissa koulutusväylänä niin nuorille kuin aikuisille alanvaihtajille tarjottavassa opiskelutarjonnassa. Oppisopimuskoulutus on kuitenkin aikojen saatossa ollut usein ristitulessa olemassaolonsa puolesta. Kritiikkiä nostatti esim. 80-luvulla mm. yritysten hyötyminen halvasta työvoimasta ja epäselvyys tutkintojen mitattavuudesta ja vertailukelpoisuudesta. 90-luvulle tultaessa ammattitutkintojen säädökset saatiin tasattua ja nykyään ammattitaitovaatimukset ovat kaikille samat, riippumatta siitä onko ammattitaito hankittu ammatikoulussa tai oppisopimuksella. Nykyisen nosteen takana on mm. oppisopimuskoulutuksen saama ESR-tuki. (Lindström & Peltomäki & Silvennoinen 2000, s.3-7.)

”Rajat ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen välillä ovat hämärtyneissä ja formaalisen ja ei-formaalisen koulutuksen joustava yhdistäminen on voimakkaassa kasvussa eri puolilla maailmaa. Vallitseva suunta herättää kysymyksiä

”kirjaoppimisen” ja ”käytännöstä oppimisen” suhteesta ja siihen liittyvästä pedagogiikasta. Tematiikka ei ole aivan uusi, vaan jo merkittävä amerikkalainen ns. pragmaattisen koulukunnan kasvatusfilosofi John Dewey (1859-1952) nosti tämän kysymyksen esille progressiivisessa pedagogiikassaan.” (Ajatuksia oppisopimuskoulutuksesta – koulutuspolitiikka eilen ja tänään. Lankinen&Viinisalo 2008.)

Oppisopimuskoulutuksen järjestäminen on aina yhteistyötä työvoimahallinnon kanssa ja siksi onkin ensiarvoisen tärkeätä, että yhteistyö toimii. Kymmenisen vuotta sitten tehdyssä selvityksessä asiasta kerrotaan seuraavaa:

”Aikaisempaan arviointikauteen verrattuna oppisopimustoimistojen ja työvoimatoimistojen yhteistyö on parantunut. Positiivisena muutoksena mainitaan se, ettei enää tarvitse täyttää samoja papereita sekä työvoimatoimistolle että oppisopimustoimistolle. Työvoimahallinnon raskas koneisto on tullut joustavammaksi, samoin kuin koko oppisopimusjärjestelmä.” (Lindström & Peltomäki & Silvennoinen 2000, s.59.)

Silti esteitä on edelleen. Miten saadaan pienet ja vähän isommatkin yritykset kiinnostumaan oppisopimuspaikkojen luomisesta? Luin juuri Ilta-Sanomista (23.10.2012), jossa puolustusministeri Carl Haglund totesi oppisopimuskoulutuksesta:

”Yritykset eivät tee hyväntekeväisyyttä. Olisi naiivia luulla niin.”

Hän myös jatkoi, että oppisopimuskoulutusta ei pitäisi rinnastaa työhön, koska opiskelu on opiskelua. Hänen mielestään korvaus oppisopimusopiskelijalle tulisi olla opintotuen luokkaa. Maksaisiko valtio oppisopimusopiskelijan opintotuen, kuten muillekin opiskelijoille? Madaltaisiko se yritysten kynnystä ottaa oppisopimusopiskelijoita?

Sovinto ry:llä kynnys on matala. Se kun ei ole yritys vaan voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka päätoimi on koulutus. Sillä on jo vuosikymmenten kokemus toiminnasta niin aikuisten kuin nuortenkin työttömien kouluttamisessa sekä toimintaan sopivat tilat. Yhteistyö mm. Te-toimistojen ja Työvoiman palvelukeskusten kanssa on jatkuvaa ja saumatonta. Koulutuksiin haetaan työ- ja elinkeinotoimistojen nettisivujen kautta, koska ne ovat työllisyyskoulutusta. Mutta opetustavat ovat luonteeltaan kuten oppisopimuksessa.

3 SYRJÄYTYMISRISKI YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

”Syrjäytyminen on ihmisen sisäisen turvallisuuden keskeisin uhka.”

Näin sanotaan sisäasiainministeriön johdolla valmistuneessa ehdotuksessa valtion sisäisestä turvallisuudesta. Sen mukaan ongelmien periytyminen eli ylisukupolvinen ulosajautuminen yhteiskunnan toiminnasta on varsin uusi ja huolestuttava ilmiö Suomessa. Siinä vanhempien elämäntapa ja asenteet siirtyvät lapsille. Oman elämänhallintansa kanssa vaikeuksissa olevien vanhempien kyky auttaa ja havaita syrjäytymisestä aiheutuvia ongelmia nuoren elämässä on luonnollisesti heikko. (Intemin, Sisäisen turvallisuuden ohjelma, s.6)

”Sisäisellä turvallisuudella tarkoitetaan sellaista yhteiskunnan tilaa, jossa jokainen voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista sekä turvallisesta yhteiskunnasta ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja suomalaisen yhteiskunnan taikka kansainvälistyvän maailman ilmiöistä tai muutoksista johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta.” (Intermin, s.6)

Kun puhutaan syrjäytymisestä, täytyy määrittää se paikka tai asema, mistä syrjäydytään. Tässä kappaleessa käsitellään syrjäytymistä kasaantuvana ilmiönä. Syrjäytyminen ei ole mikään yksittäinen tapahtuma, mihin yhtäkkiä joudutaan, vaan se on aina tulos sellaisesta pidempiaikaisesta kehityksestä, jossa monet ongelmat kasautuvat yhdelle ja samalle perheelle tai henkilölle.

Nuoren kohdalla se on prosessi, joka on - joko alkanut jo kotoa, vanhempien sosiaalisesta tilanteesta, tai - on nuoren omien arvovalintojen, kapinan, alakulttuurin muotojen tai passiivisuuden aikaansaama. Sosiaalinen syrjäytyminen on sitä helpompi osoittaa, mitä selkeämmin valtakulttuurin rajat on määritelty. (Siljander 1996, s.7-9.) Syrjäytymisen taustalla on tavallisesti monipolvinen ongelmien vyyhti: pitkäaikainen työttömyys, asunnottomuus, pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus sekä näistä seuraava elämänhallinnan mureneminen ja siitä kierteestä alkunsa saaneet rikolliset toimet, mahdolliset mielenterveysongelmat sekä päihteiden käyttö, jotka näkyvät nuorten totaalisenä syrjäytymisenä ja muunlaisena pahoinvoinnin oireiluna (Hämäläinen 2000, s.38).

Työministeriön selvityksen mukaan Suomessa oli vuonna 2008 yli 30 000 alle 30-vuotiasta, työtöntä nuorta, joilta suurimmalta osalta puuttuu loppuun suoritettu ammatillinen koulutus (työttömien lukumäärään ei ole laskettu kotona lapsiaan hoitavia alle 30-vuotiaita). Heistä noin 20 % on maahanmuuttajataustaisia, joiden kotikieli on muu kuin suomi. Mitä kauemmin nuori on syrjäytynyt ammattikoulutuksesta, sitä pienemmäksi koulutuksen suorittamisen todennäköisyys muuttuu. (Myrskylä 2011, s.11; Myrskylä, EVA analyysi 19/2012).

Kaikki syrjäytymisen ja sen riskin torjumiseen tähtäävät toimet ovat nyt hyvin ajankohtaisia. Vaikka syrjäytyneiden määrä ei ole lähtenyt räjähdysmäiseen kasvuun, on nuorisotyöttömyyden laadusta syytä huolestua. Huolestuttavinta tässä on yleisen työttömyyden kehitys, koska sen vaikutukset ovat pahimmat juuri nuorten kohdalla. Nuoret ovat se joukko, joka tekee eniten osa-aikaista - ja pätkätyötä. Ja juuri heidän työpanoksestaan ensimmäisenä tingitään.

3.1 Mitä on nuorten syrjäytyminen

Syrjäytyminen ei ole mikään uusi ilmiö. Jossain muodossa sitä on ollut havaittavissa yhteiskunnassa kaikkina aikoina. Aiemmin käytettiin eri termejä ja puhuttiin mm. köyhyydestä tai huono-osaisuudesta. Suomalaisen yhteiskuntatutkimuksen sanastoon syrjäytymisen termi omaksuttiin Ruotsista 1970-luvulla ja sillä tarkoitettiin silloin lähinnä työelämästä ulosjoutumista. Hankalinta ja syvintä syrjäytyminen on, jos nuori putoaa useamman kuin yhden yhteiskunnan tarjoaman toiminnan ulkopuolelle. (Nyyssölä & Pajala 1999, s.28)

Asunnottomuus on hyvin usein se viimeinen syrjäyttävä. Yleensä syrjäytyminen on alkanut jo peruskoulussa tai pikemmin koulutuksen epäonnistumisesta. Tällöin puhutaan nimenomaan koulutuksellisesta syrjäytymisestä. (Vilppola 2007, s.53-67.) Tuorein määritelmä nuorten syrjäytymisestä on tältä vuodelta 2012, Tilastokeskuksen kehittämispäällikkö Pekka Myrskylältä:

”Syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta.” (EVA analyysi, nro 19/2012.)

Sellainen nuori, joka on jäänyt ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle ja joka yrittää töihin ilman minkäänlaista ammatillista tutkintoa, ei kovin helposti saa auki yhtenkään työpaikan ovea. Tämän päivän muutenkin tiukat työmarkkinat eivät kerta kaikkiaan avaudu kouluttamattomille nuorille.

3.2 Syrjäytymisen vastakeinot

Syrjäytymisen kierteen katkaiseminen edellyttää monen eri toimijan yhtäaikaista toimia ja mielellään mahdollisimman varhaista puuttumista. Tärkeitä toimintoja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn kannalta ovat ehkäisevä sosiaalityö, väliintulo nuorten ongelmissa, maahanmuuttajien kotouttaminen, sekä päihdepalveluiden ja terveystalveluiden saatavuus.

”Syrjäytyminen voidaan nähdä huono-osaisuutena ja sosiaalisten ongelmien kasautumisena, jolle yksilön näkökulmasta on tyyppillistä moniongelmaisuus: epäonnistuminen koulussa, perheessä, sosiaalisissa suhteissa, työmarkkinoilla jne. Eräällä tavalla on kyseessä elämänhistoriallisesta prosessista, jossa eri vaiheet seuraavat toisiaan ja muodostavat eräänlaisen noidankehän.” (Siljander, 1996.)

Suomalaiset nuoret halutaan kasvattaa osaaviksi persooniksi, joille on paikka työelämässä. Sekä työministeri Lauri Ihalainen, että Tasavallan Presidentti Sauli Niinistö ovat olleet syksyn 2012 aikana äänessä tämän vaikean ja erittäin ajankohtaisen aiheen tiimoilta. Selvityksiä on tehty ja uusia selvityksiä on tilattu nuorten kanssa toimivilta ja alan tutkijoilta. Vaikka työpajatoimintaa, etsivää nuorisotyötä ja muita tukitoimia monelta eri toimijalta on nuorille tarjolla, niin kaikkia apu ei tavoita. Jostain muusta on kysymys, kuin että nuori itse olisi saamaton, laiska ja näköalaton. Jotain on tehty väärin, kun niin moni nuori putoaa peruskoulun jälkeen työttömyyteen ja toivotto-
muuteen.

Hallitusohjelman mukaisesti nuorten yhteiskuntatakuu toteutetaan niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Tämän suunnitelman toteuttamiseksi työministeri **Lauri Ihalai-**

nen asetti työryhmän valmistelemaan esitykset siten, että nuorten yhteiskuntatakuun toteuttaminen aloitetaan vuonna 2012 ja se saatetaan täysimääräiseksi vuoden 2013 alusta alkaen.

”Meidän täytyy tehdä kaikkemme, jotta estämme nuorten syrjäytymisen koulutuksesta, työelämästä ja sitä myöten yhteiskunnasta. Yhteiskuntatakuu on hallituskauden keskeinen panostus tulevaisuuteen ja tulevaisuuden rakentajiin, toteaa työministeri Lauri Ihalainen.” (Työministeriö, Tiedotteet 9/2011.)

Työ- ja elinkeinohallinto tukee ja auttaa nuoria työnhaussa tekemällä yhdessä nuoren kanssa alustavan työllistymissuunnitelman, johon sisältyy työllistymistä edistäviä palveluja; kursseja, työharjoittelua tai kuntouttavaa työtoimintaa. Työvoimavirkailijoiden tukitoimista huolimatta nuorten työttömyys on pysynyt korkeana. Työnvälitystilaston mukaan elokuussa 2011 alle 29-vuotiaita oli työttömänä työnhakijana 54 600 henkilöä, joista alle 25-vuotiaita yli 30 000 nuorta aikuista. Heistä noin kolmanneksella on pelkästään perusasteen koulutus. Lähes puolella työttömistä on suoritettuna vähintään ammatillisen keskiasteen tutkinto, mutta he ovat silti vailla työtä. (Työministeriö, Tiedotteet 2011.)

Kriittisenä puheenvuorona haluan nostaa tässä esille kysymyksen, edistääkö esim. kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen todella nuoren pääsyä vapaille työmarkkinoille, kun kuntouttavaa työtoimintaa ei lasketa työkokemukseksi. Kuntouttavassa työtoiminnassa oleva nuori katsotaan nimittäin työvoiman ulkopuolella olevaksi. Arvostaako nuoren tuleva työnantaja todistusta työtoiminnasta vai pidetäänkö sitä puuhasteluna? Työttömyydestä selviytyminen vaatii kyllä kuntoutumista. Eikö olisi työttömälle nuorelle vielä arvokkaampaa, jos työtoimintakin katsottaisiin työharjoitteluksi. Työttömyys kun ei ole yksilön sairaus vaan yhteiskunnan.

Yhteiskuntatakuun toteuttamisen ajankohtaisuus nousi otsikoihin vuoden 2012 tammikuussa Työministeriön tilaaman Pekka Myrskylän tuoreen ja erittäin mittavan selvityksen myötä, jonka mukaan Suomessa on tällä hetkellä yli 30 000 nuorta, jotka eivät ole kirjoilla missään yhteiskunnan toimielimissä ja joilla ei ole ammatillista koulutusta. He eivät opiskele, eivät ”nosta” työttömyyskorvausta, eivätkä hae edes toimeentulotukea. Joukosta on vähennetty omien lasten hoitovapaalla olevat alle 29-vuotiaat nuoret.

Missä on tuo työvoiman ulkopuolella oleva valtava määrä nuoria, jotka ovat ikään kuin kadonneet yhteiskunnan kirjoista ja kansista. Kukaan ei tarkkaan tiedä keitä he ovat ja mitä he tekevät. Tai millä he elävät? Tuollaisen valtavan massan etsimiseen ja kartoittamiseen on palkattava lisää alan ammattilaisia. Toivottavasti lähitulevaisuudessa, yhteiskuntatakuun ansiosta, siihen työhön löytyy myös tarvittavat resurssit. Tähän tehtävään tarvitaan luoda myös lisäkoulutusta jo alalla toimiville tai siihen tärkeitä. (Myrskylä 2012.)

Suomessa on jo ennen tätä virallista, kovasti julkisuudessaakin rummutettua yhteiskuntatakuuta, yhtenä toimijana syrjäytymisen kierteen katkaisussa toiminut kadulle jalkautuva nuorisotyö. Myös järjestöt ja seurakunnat ovat olleet aktiivisia jalkautessaan nuorten pariin (mm. Saapas, Walkers.). Sovinto ry:n Valmis väylä on osaltaan täyttämässä tätä tuen tarpeessa olevia nuoria etsivää tehtävää pääkaupunkiseudulla.

Etsivä nuorisotyö on ollut jo vuosikymmeniä syrjäytymisen vastaisen työn eturintamassa ja se on suurelta osin ollut kunnallisesti hoidettua. Kaikkea etsivää nuorisotyötä raamittaa nuorisolaki. Työhön suunnattua valtionapua sai vuonna 2010 kaikkiaan 223 kuntaa, joihin palkattiin noin 270 etsivän nuorisotyöntekijän joukko. Toiminta kattaa noin 65 % kunnista. Esimerkiksi vuonna 2008 valtionavustuksella tuetussa etsivässä nuorisotyössä nuoria autettiin esimerkiksi mielenterveyspalveluihin, kuntoutukseen ja muuhun terveydenhuoltoon, sosiaalitoimeen, velkaneuvontaan, työ- ja elinkeinotoimistoon, työpajalle, asumisneuvontaan, opiskelemaan ja oppisopimuskoulutukseen, sekä asioimaan poliisin kanssa. Vuoden 2010 aikana etsivä nuorisotyö oli tekemisissä lähes 11 000 nuoren kanssa, joista 22 % määritteli itsensä työttömäksi, vaikkei ollut ilmoittautunut työnhakijaksi Te-toimistoon. (Häggman 2011, s. 5)

Etsivä nuorisotyö itsessään ei ole palveluntarjoaja, vaan pyrkii yhdessä nuoren kanssa etsimään parhaan mahdollisen väylän nuoren elämäntilanteen tueksi. Etsivän nuorisotyöntekijän toimenkuvaan kuuluu löytää kontakti niihin nuoriin, jotka ovat muiden yhteiskunnan auttamisjärjestelmien ulkopuolella (Paju, Vehviläinen 2001, s.122).

”Nuorta ei saa jättää yksin. Julkisten palvelujen on täsmennettävä nuorille suunnattuja palveluja siten, että niissä on riittävästi aikaa kohdata nuori ja kuul-

*la häntä omaa elämäänsä koskevissa asioissa. Jotta tähän tavoitteeseen päästään, viranomaisten tietotaitoa nuorten kasvuun ja elinoloihin liittyvistä asioista tulee vahvistaa. Nuorten parissa toimivien viranomaisten yhteistyön parantuminen edistää myös nuoren oikeuksia saada tarvitsemiinsa julkisia palveluja, nuorisasioista vastaava kulttuuri- ja urheiluministeri **Paavo Arhinmäki** linjaa.”*
(www.sosiaaliportti.fi/ajankohtaista/lueuutinen/ajankohtaista-lastensuojelukäsikirja/nuoria-on-kuultava)

Etsivä nuorisotyöntekijä toimii nuoren tukipylväänä toimeentulon, terveydenhuollon, koulutuksen ja kokonaisvaltaisen sekä kestävän suunnan löytymiseksi nuoren tulevaisuudelle. Vuoden 2010 etsivästä työstä tehdyn selvityksen mukaan etsivän nuorisotyön avulla voitiin selkeästi nopeuttaa nuoren ohjautumista tarvitsemiinsa palveluihin sekä tavoittaa suurempi määrä nuoria. Tällä vahvistetaan yhteiskunnan tarjoama varhaista tukea. Lähtökohtana on, että nuori tavoitetaan. (Häggman 2011.)

Myös muualla kuin nuorisolaissa säädetään tilanteista, joissa nuoren on hakeuduttava aktiivisesti koulutukseen tai töihin. Esimerkiksi työttömyysturvalaissa (1290/2002) säädetään alle 25-vuotiaiden ammatillista koulutusta vailla olevien nuorten velvollisuudesta osallistua yhteishakuun työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä sekä muusta velvollisuudesta osallistua työllistämistä edistäviin palveluihin työttömyysetua saadakseen (Finlex 1290/2002, 8. luvun 2 §)

Etsivän nuorisotyöntekijän koulutuksesta ja pätevyydestä Nuorisolaissa säädetään seuraavaa:

Etsivällä nuorisotyöntekijällä tulisi olla riittävä koulutus ja kokemus nuorten kanssa tehtävästä työstä. Riittävänä koulutuksena voitaisiin pitää esimerkiksi nuoriso- tai sosiaalityöntekijän, yhteisöpedagogin, erityisopettajan tai sairaanhoitajan, psykologin tai muuta vastaavaa koulutusta. Riittävänä kokemuksena voitaisiin pitää vähintään muutaman vuoden työkokemusta, jonka pohjalta etsivällä nuorisotyöntekijällä olisi valmiudet auttaa tukea tarvitsevaa nuorta. Esimerkiksi julkisen sektorin palvelujärjestelmän tuntemus edesauttaisi työn menestyksellistä hoitamista. Etsivään nuorisotyöntekijään sovelletaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia (504/2002) (Nuorisolaki 27.1.2006/72).

Etsivän nuorisotoiminnan kenttätyö on luottamuksen rakentamista ja vilpittömän yhteyden sekä välittämisen asenteen esiintuomista. On tärkeää, että nuorten omissa vapaa-ajan paikoissa, nuorisotaloilla ja ostoskeskuksissa, voi kohdata aikuisia, jotka

työkseen kertovat olemassa olevista vaihtoehtoista etenkin niille nuorille, jotka ovat syystä tai toisesta välttyneet tiedon saannissa aiemmissa elämänvaiheissaan. (Hjort 1995, s.53.)

Yleensä perusajatuksena on, että he keitä etsitään tarvitsevat apua muodossa tai toisessa, vaikka he eivät itse kokisikaan niin. Haldis Hjort kysyy kirjassaan Etsivän työn psykologia, mikä on välttämätöntä etsintää ja mikä on toisen elämään tunkeutumista? Hän kyseenalaistaa myös työn sisältöä kysymällä itseltään:

”Onko tekemälläni työllä toiselle henkilölle vapauttava vai tukahduttava vaikutus?” (Hjort 1995, s.20).

Tehdessään etsivää työtä Oslon kaduilla hän kertoo joutuneensa miettimään työn arvoperusteita:

”Miksi me alinomaamme teimme aloitteita ihmisille, jotka eivät tulleet meidän luoksemme?” Siksi on alleviivattava nuoren vapautta ottaa apua vastaan tai jättää ottamatta. (Hjort 1995, s. 21)

Jokaisessa kunnassa tulisi olla ammattitaitoiset työntekijät etsivään nuorisotyöhön. Mikäli kunta ei jostain syystä voi itse sellaista järjestää, tulisi olla mahdollisuus hankkia etsivä nuorisotyö palvelumuotona esim. järjestöjen tai yksityisen toimijan tarjoamana. Sovinto ry:n Valmis väylä on tällaista kolmannen sektorin tarjoamaa etsivää työtä. Valmis väylän esittelyssä huomataan, että toimintamuodot ovat samat kunnallisen etsivän nuorisotyön kanssa. Tehtävänä on tavoittaa syrjäytymisriskissä oleva nuori ja löytää keinoja elämänkulun vahvistamiseen ja eheyttävän tulevaisuuden rakentamiseen yhdessä nuoren kanssa. (Häggman 2011, s. 5; Hjort 1995, s. 88-89.)

Tavoitettuaan nuoren on etsivän nuorisotyön pyrkimys olla nuoren tukena etsien nuorelle paikallisia palveluja ja auttaa niihin hakeutumisessa. Tärkeää olisi myös erottaa toisistaan nuoret, jotka tarvitsevat aktivointia, heistä, jotka ennen kaikkea tarvitsevat pysäyttämistä ja vasta myöhemmin aktivointia (Vehviläinen 1999, s.203).

Kuva 4

Sovinto ry:n ajoneuvoasentajaopiskelijat tekevät taitojen karttuessa oppilastyönä aitoja asiakastöitä, kuten korjauksia ja kuluvien osien vaihtoa. Peltipuolella tehdään kolarikorjauksia. Ajoneuvopuolelle on enemmän hakijoita, kuin on opiskelupaikkoja. Kaikki alaa opiskelevat ovat tällä hetkellä miehiä, mutta linjalla ei ole sukupuolikiintiöitä. (Kuva: L.Willman)

Mikäli nuori itse toivoo, niin etsivän nuorisotyön tehtäviä hoitava henkilö voi olla nuoren tukena asioitaessa mm. viranomaispalveluissa, kuten KELA, TE-toimistot sekä kunnan sosiaali- ja asuntotoimisto. (Hjort 1995, s. 89) Hjortin kirjan teoria toteutuu viikoittain Sovinto ry Valmis väylä hankkeen nuorten kanssa.

Nuorten työpajatoiminta on myös syytä esitellä merkittävänä syrjäytymisen ehkäisyyn keinona. Ensimmäiset nuorten työpajat perustettiin maahamme jo 1980-luvun alussa. Tällä hetkellä maassamme toimii 250 kuntien ja erilaisten yhteisöjen työpajaa, joihin vuosittain osallistuu 10 000- 12 000 nuorta. Silloin työpajat oli tarkoitettu jo ammatillisen koulutuksen saaneille nuorille ja aikuisillekin. Vuoden 1995 uuden nuorisotyölain tultua voimaan, työpajatoiminta kehittyi entistä selkeämmin kouluttamattomien ja pitkään työttömänä olleiden nuorten mahdollisuudeksi kouluttautumiseen, työllistymiseen ja arjen hallintaan. (Hassi 2007, s.11)

Nykyinen työpajatoiminta on kehittymässä entistä voimakkaimmin sosiaalisen työllistymisen yksiköiksi, jotka tarjoavat esimerkiksi alle 25-vuotiaille nuorille mahdollisuuden saada tukea työ- ja yksilövalmennuksen keinoin. Nuoret itse kokevat pajan toiminnan mielekkääksi ja pajaohjaajat ovat saaneet nuorilta positiivista palautetta mutkattomasta ja kannustavasta suhtautumisestaan. Nuoret kokevat saaneensa pajalta ylivoimaisesti eniten työkokemusta sekä mahdollisuuden kokeilla työn tekemistä. Sekä pajaohjaajat että nuoret pitävät tärkeänä ammatinvalinnanohjausta. (Hassi 2007, s.11, 18-19.)

Pääkaupunkiseudulla toimii lukuisia merkittävää tulosta tekeviä nuorten työpajoja. Helsingin Opetusviraston yksikköinä toimivat mm. Sininen verstaas, Metallica-paja, Mediakyklpylä ja ruotsinkielinen Sveps-paja. Vantaan Nuorisotoimen pajatoiminnasta löytyvät mm. käsityöpaja, keittiöpaja, viestintä- ja vuorovaikutuspaja sekä autoalan paja. Espoon puolelta löytyvät mm. Ammattiopisto Omnian videopaja, kuljetuspaja, tekstiilipaja, metallipaja, puupaja ja autopaja. Tarkemmat tiedot ovat saatavilla esimerkiksi kyseisen kaupungin nuorisotoimelta. (www.hel.fi, www.vantaa.fi, www.espoo.fi.)

4 YHTEISÖLLINEN JA KASVATUKSELLINEN TIETOPERUSTA

Sovinto ry:n Vaihtoehtoisen ammattikoulun arkista päivittäistä kasvatuksellisesta toimintaa kuvaa parhaiten sosiaalipedagogisen luonteen omaavat toimintatavat, jotka tähtäävät yleisellä tasolla yksilön hyvinvoinnin ja elämänhallinnan paranemiseen. Kun tätä työtä aloittaessani etsin lähdekirjallisuutta oppisopimustyyppisestä opiskelusta, syrjäytymisen ehkäisystä, yhteisöllisestä pedagogiikasta ja etsivästä nuorisotyöstä, niin vaikeutena oli löytää riittävästi tuoreita julkaisuja, jotka käsittelisivät haastatteluryhmäni ikäluokkaa 17 – 21 -vuotiaita. Kun luin vanhempaa teoreettista materiaalia, katsoin sosiaalipedagogisen ajattelutavan yhä tuoreeksi ja istuvan lähimmäksi vaihtoehtoisen ammattikoulun käytännön kasvatustyöhön. Uusimmat sosiaalipedagogiset tutkimukset rakentuvat aiempien linjausten jatkeeksi, siksi käyttämäni lähdekirjallisuus on osittain vanhaa, mutta ei vanhentunutta.

Kaikkea Sovinto ry:n toimintaa leimaa yksilön omaan kyvykkyyteen luottaminen, voimavarojen esille nostaminen, rohkaisu ja yhteisöön kasvamisen tärkeys. Vaihtoehtoisen ammattikoulun opetus eroaa kuitenkin monin tavoin tavanomaisesta ammattikoulujen opetuksesta. Ensinnäkin teorian osuus tässä koulutusmallissa on puristettu aivan minimiin. On nimenomaan tarkoituksenmukaista tarjota ammatillista opetusta heille, joille luokkamuotoinen teoriaopetus on vaikeaa, vastenmielistä ja usein ollut syy poissaoloihin aiemmissä koulutuksissa. Siitä vaihtoehdosta on kaiken kaikkiaan ja ensisijaisesti kysymys. (Ahti 1999.)

Vaihtoehtoisen ammattikoulun opiskelijoilla syyt teoriaopetuksen vaikeuksiin ovat tietenkin yksilöllisiä ja voivat olla monenlaisia, eikä niitä kaikilla edes ole. Selvityksissä voi löytyä joku neurologinen syy, esim. ADHD, Aspergerin oireyhtymä tai luki- ja kirjoitushäiriöt. Oman erityisopettajan työkokemukseeni nojautuen olen sitä mieltä, että levottomuuden syynä myös voivat olla jostain syystä huonosti opittu lukutaito tai yksinkertaisesti puutteellinen kielitaito (esim. maahanmuuttajataustan takia). Myös masennus voi heikentää oppimistuloksia. Mestari-kisälli -periaatteella kouluttamalla tällaiset heikkoudet akateemisissa taidoissa voidaan paikata ja korvata opettamalla ammatilliset asiat käytännön työtä tehdessä. Toinen usein toistuva syy oppimisvaikeuksiin voi nuorilla ilmetä käytöksen puolella. Esimerkiksi vanhempien omien elämän-

kriisien takia heidän voimansa nuorten kasvatukseen ovat vähissä. Voi olla lukuisia muita syitä, joita perhetaustan ongelmat ovat näille nuorille taakaksi kaataneet ja jotka ilmenevät levottomuutena sekä keskittymiskyvyn puutteena.

Jos taas puhutaan niistä nuorista, jotka kapinoivat yhteiskuntaa vastaan jo niinkin radikaalisti kuin rikoksia tekemällä, niin käytöksen muutokseen tähtäävät pedagogiset tukikeinot vaativat pitkäjänteistä työtä nuorten rinnalla. Suotavaa olisi, että jokin korjaava ja tukea kasvuun tarjoava taho kohtaisi oireilevan nuoren ajoissa, jotta kasvatusta olisi mahdollisimman hedelmällistä. Aito välittäminen kantaa ja sen nuori vais-toaa herkästi. Nuoren voi olla vaikeata käsittää, että hänen asioistaan ja tunteistaan ollaan vilpittömästi kiinnostuneita. Ja ettei häntä yritetä kahlita valmiiseen malliin, vaan juuri hänet halutaan nähdä ja kuulla. Toivotonta tapausta ei ole. (Keskustelu Katariina Silénin kanssa 11/2011.)

4.1 Sosiaalipedagogiikan yhteisölliset juuret

Sosiaalipedagogiikan käsite syntyi Saksassa 1840-luvulla. Klaus Mollenhauerin mukaan sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan synty osuu yksiiin teollistumis-, kaupungistumisprosesseihin, jotka muuttivat perinteisen luokkayhteiskunnan elämäntyyliin kohti nykyisenkaltaista eurooppalaista yhteiskuntaa. Sosiaalipedagogiikka lähti kehittymään pyrkimyksistä lievittää modernisaatiosta ja teollistumisesta aiheutuvia sosiaalisia ongelmia, varsinkin vanhempien työssäkäynnin aiheuttamaa lasten ja nuorten laiminlyödyksi tulemisen probleemaa.

Sosiaalipedagoginen toiminta on nimenomaan kasvattamista yhteisöä varten, yhteisössä ja yhdessä yhteisön kanssa. Sosiaalipedagogisten käsitysten muotoutuminen liittyi ihmiskuvan muutokseen, jossa tiede ja rationaalinen ajattelu vähitellen korvasivat köyhyyteen ja muuhun huono-osaisuuteen liittyneen kohtalonuskon. Kohtalonuskon väistyessä sosiaalisia ongelmia vastaan alettiin taistella järjestelmällisesti. Ihmisen omaan apuun luottaminen ja itsekasvatuksellisten ohjausprosessien käynnistäminen sekä vahvistaminen niin yksilöiden elämässä kuin ryhmissä ja yhteisöissä ovat sosiaali- ja yhteisöpedagogisen kasvatustyöskentelyn olennaisia periaatteita.

Sosiaalipedagoginen toiminta tähtää yleensä aina yhteiskunnallisiin uudistuksiin ja on siksi perussävyltään reformistista. (Reformistinen = uudistava, oma-apuun kannustava kasvatuksellinen tyylisuunta, synt. 1800-luvun lopulla Saksassa ja Yhdysvalloissa.) Yhteiskunnallisena liikkeenä sosiaalipedagogiikka on syntynyt ja kehittynyt nimenomaan huono-osaisuus-ongelman ratkaisemiseen suuntautuneen sosiaalisen liikkeen osana. Sosiaalipedagogia pyrkii kehittämään yhteiskunnallista sivistys- ja kasvatustyötä sekä luomaan edellytyksiä ihmisten itsenäiselle yhteiskunnalliselle osallistumiselle. (Hämäläinen 1999, 61-64.)

Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta tähtäävät yksilön elämänlaadun kohottamiseen ja kaupunkielämässä yleistä viihtyvyyttä korostaviin toimintoihin, kuten esim. asukasyhdistysten ja muiden omaehtoisten yhteisöllisten aktiviteettien luomisiin. Sosiaalipedagogiikka on oppi sosiaalisesta ja yhteisöllisestä kasvatuksesta myös silloin, kun sosiaalinen kasvatus ymmärretään ihmisten auttamiseksi heidän etsiessään ulospääsyä syrjäytyneisyydestä. Jo hiukan syrjäytynyt ihminen on usein voimaton ja heikko uskomaan omaan selviytymiskykyynsä. Siksi kantavana ajatuksena on, että ihminen autetaan auttamaan itse itseään. Pyrkimys on aina ihmisten omien voimavarojen esille tuomiseen ja vahvistamiseen. Pienikin onnistuminen vahvistaa ja luo tulevaisuuden uskoa, pikku hiljaa. (Hämäläinen 1999; Vilppola 2007.)

4.2 Sosiaalipedagogiikka kasvatuksen välineenä

Sosiaalipedagogiikka voidaan määritellä ajattelu- ja toimintatavaksi, joka sisältää yhteisöllisen ja kasvatuksellisen näkökulman. Sosiaalipedagogiikka tarkastelee ihmisen suhdetta yhteisöihin ja elämää yhteiskunnassa kasvatuksen kannalta sekä ihmisen kasvuprosessia yhteiskunnan jäseneksi. Käytännön pedagogiikkana se on toimintaa, jonka tavoitteena on tukea ihmistä löytämään eri elämänvaiheissa oma paikkansa yhteiskunnassa ja vahvistaa yksilön kasvua yhteiskunnan toimintakykyiseksi jäseneksi – aivan kuten Sovinto ry:n Valmis väylän tavoitteena on.

Käsitteenä sosiaalinen viittaa yksilön suhteisiin muihin ihmisiin ja näiden suhteiden muodostamaan yhteiskuntaan, kun taas kasvatuksellinen näkökulma tuo esiin suh-

teiden kehittymisen eli yksilön kasvun sosiaalisen ympäristönsä osaksi. Sosiaalipedagogisissa teorioissa ja käytännön toiminnoissa voidaan erottaa kaksi päälinjaa:

- yleinen yhteiskunnallisen kasvun ja kehityksen tukeminen kaikille
- erityinen kasvatuksellinen tuki, jota tarvitaan sosiaalisesta huono-osaisille (Hämäläinen 1999, s.24)

Erityistä tukea tarvitsevan nuoren ainoana ns. huono-osaisuuden piirteenä voi olla merkittävän läheisen aikuisen poissaolo nuoren arkisesta elämästä. Nuori on voinut joutua jo pitkäänkin tulemaan toimeen omillaan, ilman että hänen koulunkäynnistä tai tulevaisuuden suunnitelmista on kukaan aikuinen välittänyt. Sovinto ry:n Valmis väylä-hankkeessa työntekijät tarjoavat nuorelle aikuisen ihmisen aikaa ja läsnäoloa, sekä tukea ihan arkisiin asioihin, aivan kuten kunnan etsivän nuorisotyön ammattilaiset.

Nuoruusvuosien herkän vaiheen onnistumista ihmisen elämässä pidetään sosiaalipedagogiikassa olennaisen tärkeänä tulevan aikuisuuden haasteiden ja myönteistenkin tilanteiden edessä. Sosiaalipedagoginen kasvatusote sisältää ajatuksen mahdollisten esteiden raivaamisesta yksilön kasvun ja yhteiskuntaan liittymisen tieltä. Nuorten parissa toimiva ammattilainen etsivässä ja/tai ohjaavassa nuorisotyössään toivoo voivansa mahdollistaa nuorelle sosialisointia keinoin löytää itselleen mielekkään suhteen muihin ihmisiin ja yhteiskunnan eri toimintajärjestelmiin. Sosialisointi määritellään prosessiksi, jossa yksilö kehittyy yhteisönsä ja yhteiskuntansa jäseneksi. (Hämäläinen 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan.)

Aikuistuvat nuoret punnitsevat asenteitaan ja suhtautumistaan heitä ympäröivään yhteisölliseen maisemaan ja muodostavat itselleen niiden perusteella mielipiteitään ja malleja, joita lähtevät seuraamaan. Millaisena sellaisen nuoren tulevaisuus avautuu, jonka tekemisistä ei kukaan aikuinen ole kiinnostunut. Mitä voidaan tehdä, jotta estämme nuoren ihmisen vaipumasta epätoivoon aikuisuuden kynnyksellä. Millaisena nyky-yhteiskunta heille näyttäytyy?

Esittelen seuraavissa luvuissa kaksi sellaista pedagogista menetelmää, jotka tarjoavat erityistä kasvatuksellisesta ja ohjauksellista tukea haastavassa itsenäistymisvaiheessa oleville nuorille. Toinen on vaihtoehtoisen ammattikoulun mallikoulun perus-

tajan, tanskalaisen Jens Bayn tiimeineen kehittämä Seurauspedagogiikka. Toinen on suomalaisen Tuomo Vilppolan luoma Reaalipedagoginen toimintaprosessi.. Käytännön menetit ja lähestymistapa kapinoivan nuoren ohjaamiseen ovat samankaltaisia ja tuottaneet onnistuneita tuloksia. Molemmat nojaavat reformistiseen ihmiskäsitykseen, jossa kasvatuksen keinoin voidaan opettaa ihminen auttamaan itse itseään. Kun nuorelle ihmiselle osoitetaan keinoja paremman tulevaisuuden rakentamiseksi, saadaan avattua hänelle ikkuna tulevaisuuteen. Sellaiseen tulevaisuuteen, jonka myönteisiin tapahtumiin hän voi itse vaikuttaa.

4.3 Jens Bayn Seurauspedagogiikka

Kun Sovinto ry perustettiin 1980-luvun lopulla, malli toimintaan haettiin tanskalaisen Jens Bayn tiimeineen perustamasta harjoittelukoulusta. Bay oli omassa työssään haastavien nuorten kanssa pohtinut uutta lähestymistapaa kasvattaa näille nuorille omaa harkintakykyä ja vastuuta. Luottaen siihen, että heidätkin voidaan kasvatuksen keinoin saada yhteiskuntaan kelvollisiksi jäseniksi. Niin Seurauspedagogiikka sai alkunsa vuonna 1974.

Seurauspedagogiikka on antroposofiseen ja holistiseen ihmiskäsitykseen perustuva kasvatus- ja opetusmenetelmä sekä työskentelytapa. Bay halusi vuonna 1974 kokeilla voitaisiinko ongelmallisten nuorten kanssa työskenneltäessä saavuttaa parempia tuloksia sellaisin kasvatuksellisin keinoin, jotka tähtäävät todellisen oman vastuun tajuamiseen ja sen herättämiseen. Siihen asti oli saavutettu rangaistusten, hoitojen tai sosiaalityön menetelmin vain joukko nuoria, jotka eivät lainkaan tajua, että normien vastainen teko tuo mukanaan negatiiviset seuraukset. (Bay 1991, s.36-37.)

Hänen mielestään vastuuta lasten ja nuorten kasvatuksesta on siirretty vanhemmilta pois ja annettu siitä liikaa vastuuta päiväkodeille, kouluille ja ammattiauttajille. Siinä sopassa jokainen erillinen toimija luulee, että joku toinen varmaan jo hoitaa asian ja lopputuloksena on ongelmallinen normittomuus ja juurettomuus. Niin yhteiskunta tulee kasvattaneeksi nuoren, jolle ei ole kehittynyt käsitystä omista positiivisista kyvyis-

tään, ja jonka minäkuva muodostuu pelkästään kaveriporukan antamasta palautteesta. Nuori vailla minkäänlaisia rajoja. (Bay 1991, s.69-70.)

Seurauspedagogiikka perustuu siihen ajatukseen, että jokainen ihminen on vapaa tekemään oman elämänsä valinnat, mutta vastuuta valinnoistaan ei kukaan voi pae- ta. Kukaan yhteiskunnan toimijoista ei voi valita nuorten puolesta, viemättä nuorelta mahdollisuutta omaan ajatteluun. Siksi nuorelle annetaan vapaus valita itse ja ohja- taan vastuuseen. Autovarkaudesta ei seuraa rangaistus yhteiskunnan oikun takia, vaan siksi, että teko on väärin. Nuorille tehdään näkyväksi se, mitä erilaisista valin- noista seuraa. Kaikki valinnat näkyvät tekoina – nuori siis on sitä, mitä teoillaan näyt- tää. Jonkun on kerrottava miltä nuoren valinnat ja sitä kautta teot näyttävät muiden silmissä ja mitä ne kertovat hänestä itsestään. (Bay 1991, s.45-46.)

Bayn ajattelun mukaan, nuoret eivät ole pahoja, siksi heitä ei tule rangaista. He eivät ole sairaita, siksi heitä ei tule hoitaa. Se mitä heillä ei ole, ovat **kasvatus, käytösta- vat ja ammattitaito**, kaikki puutteita, jotka syrjäyttävät heitä yhteiskunnasta ja työ- elämästä. Kaikki nuo ovat myös sellaisia taitoja, jotka **voidaan heille antaa kasva- tuksen keinoin**. Jens painottaa sitä, että nuorille tulee luoda käsitys siitä, miten yh- teiskunnassa tulee käyttäytyä ja toimia. Kielteiselle minäkäsitykselle tulee luoda vaih- toehto. (Burns&Kaukanen 2010, Seurauspedagogiikka – mitä se on? Eila Burns, An- na Kaukanen, Erityispedagogiikka.fi, s. 13/04.)

”Terveen ja vahvan identiteetin omaksuminen ja kokonaisvaltaisen ja selkeän kuvan muodostaminen itsestään suhteessa muihin on välttämätöntä kasvuille. Ja tätä välttämättömyyttä seurauspedagogiikassa korostetaan painottamalla, että ihminen ensinnäkin on se, joksi hän osoittautuu toiminnan myötä. Toiseksi ihminen on se, joka hän on suhteessa muihin ihmisiin. Kolmanneksi ihminen on se, joka hän on yhteiskunnan luomien mahdollisuuksien ansiosta.” (Bay 1991. Seurauspedagogiikka.)

Menneisyyttä ei voida muuttaa, mutta parempaan tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa omilla valinnoilla ja teoilla. Koulun henkilökuntaa yhdistää yhteinen toimintakulttuuri, sillä jokaisen koulun opettajan ja muun henkilökuntaan kuuluvan aikuisen on toimitta- va pedagogiikkaan kuuluvan filosofisen ajattelutavan mukaisesti. Opiskelijan tekemät itsenäiset valinnat ja niiden seuraukset on aina pantava käytäntöön. Käytännönkoulu- tus vaatii toimintatapaan sitoutuneet opettajat ja ohjaajat. Onnistuminen edellyttää

myös sitä, että henkilökunta uskaltaa ottaa riskin siitä, että opiskelija saattaa myös epäonnistua. (Burns & Kaukanen 2010/04, s.13)

Seurauspedagogiikan toteuttamisen avain on työtehtävien kautta vastuuseen ja työtehtäviin harjaantuminen. Seurauspedagogiikkaa toteuttavissa tanskalaisissa kouluissa nuoret kouluttautuvat yksinkertaisiin ammatteihin, kuten myös Sovinto ry:n ammattilinoilla. Ammatin tekniikoiden hallinta antaa heille sekä taitoja että oman osaamisen tunnetta, joka avaa ovia työelämään ja sitä kautta positiiviseen minäkuvaan ja rakentavaan yhteiskunnassa toimimiseen. Näissä tanskalaisissa kouluissa opiskelijoilta vaaditaan paljon, usein enemmän kuin mihin he ovat tottuneet. Tavallisesti koulussa ollaan kiinnostuneita vain opiskelijoiden tulevaisuudesta – ei menneisyydestä. (Bay 1991, s. 85, 92; vrt. Vilppola 2007.)

4.4 Reaalipedagogiikan eheyttävä yhteisöllisyys

Tanskalaisen Jens Bayn seurauspedagogiikan kanssa samoista lähtökohtaisista kysymyksistä rakentuva on suomalaisen kasvatustieteilijä Tuomo Vilppolan kehittämä kasvatustieteen malli, reaalipedagogiikka. Se on myös laadultaan ja pyrkimyksiltään yhteisölliseen vastuuseen herättävää ja yleissävyltään uudistavaa eli reformistista, kuten kaikki sosiaalipedagogisia interventioita (väliintuloja) harjoittavat mallit. Siksi on erittäin luontevaa esitellä Vilppolan työtapoja tässä yhteydessä, jotta saamme kuvaa siitä, kuinka samanlaisten kehityskohteiden kanssa kasvattajat eri puolilla Suomea painivat. Vastaako koululaitos tämän päivän yhteiskunnan tarpeisiin? Vastaako koulujemme opiskelutavat kaikkien nuorten tarpeeseen oppia ja kasvaa rehdiksi yhteiskunnan toimijoiksi? Opetetaanko kouluissa oikeita asioita?

Kasvatustyössään sekä syrjäytymisen ehkäisyn globaalia mallia myötäilevä suomalainen etsivä nuorisotyö että tanskalainen seurauspedagogiikka ovat reaalipedagogiikan kanssa samansuuntaisiin tuloksiin pyrkivää. Molemmista tavoitteisiin kuuluu niin reformistinen syrjäytymisen ehkäisy kuin syrjäytymisriskissä olevien nuorten koulutukseen tai työvoimapolitiittiseen oppisopimukseen ohjaaminen ja ennen kaikkea koulutustason ja opiskelutaitojen parantaminen. (Bay 1991; Vilppola 2007.)

Jo yli sata vuotta sitten alkaneen kasvatustieteellisen uudistuksellisen reformiliikkeen yksi näkyvin edustaja USA:ssa oli John Dewey (1859 – 1952). Kuten Chicagon koulukunta uudisti sosiaalityötä 1800-luvulta alkaen, pyrki Dewey nimenomaan uudistamaan koululaitosta. Hänen mielestään koululaitos oli kuin pienoisyhteiskunta, jossa opittiin mielekkään työskentelyn kautta. Hänen mukaansa koulun kuuluisi olla paikka, jossa opitaan elämäntaitoja ja vuorovaikutusta elämää varten, ei koulun itsensä takia. Opetuksen eheyttämiseen ja oppilaalle mielekkääksi saattamiseen oli Dewey'llä yksinkertainen ohje, jossa hän rohkaisi kasvatustieteellisiä ja opetusalan ammattilaisia rohkeasti myötäilemään yhteiskunnan modernisaatiota.

”Asettakaa koulu yhteyteen elämän kanssa, niin kaikki oppiaineet joutuvat pakostakin vuorovaikutukseen keskenään.” (Dewey 1957)

Reaalipedagogiikka ponnistaa juuri tuosta samasta ajatuksesta. Kun yhteiskunta on kriisissä, se näkyy myös koulussa. Kun yhteiskunta muuttuu, niin myös kasvatustieteellisten menetelmien tulisi sopeutua muutokseen ja muuttua. Reformipedagogiset koulut 1900-luvun alusta alkaen toivat kokeiluillaan ja kehittämisideoillaan rikastavia käytänteitä koululaitokseen, jotka ovat vähitellen juurtuneet yleiskoulujen pedagogisiksi toiminoiksi. Esimerkiksi oppilaskeskeinen opetus, itsenäistävää koulun ulkopuolinen opiskeluympäristö, yksilöllistäminen, työharjoittelussa oppiminen, ryhmä- ja projektityöskentely ovat kehittyneet erilaisten reformipedagogisten opetusmetodien myötä myös suomalaisen koulukulttuuriin. Suomalaiset koululaiset ovatkin tunnetusti itsenäisiä opiskelijoita jo varhain ja kansainvälisissä vertailuissa loistavasti pärjänneitä. (Vilppola 2007, 145-147.)

Yhteisöllinen, kulttuurinen ja poliittinen ilmapiiri yhteiskunnassa voi olla joko nuorten elämäntapaa ja ongelmia ymmärtävä tai niitä väheksyvä. Nuorten ajatusten, kokemusten ja tulevaisuuden toiveiden pitäisi olla yhteiskunnassa ensiarvoisen tärkeässä asemassa. Osa nuorista kuitenkin kokee, että yhteiskunta ei ole tasa-arvoinen, eikä se tarjoa kaikille nuorille samanlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa olosuhteisiinsa. Sen takia olisikin tärkeää aika ajoin tarkastella niin nuoren opiskeluympäristöjä kuin meidän ammattilaisten kasvatustieteellisten keinoja, jotta voitaisiin pitää yllä jatkuvaa kehitystyötä nuorten kohtaamisissa ja ohjaustyössä. Voimme kysyä, heijastaako kasvatustieteellisten ympäristö ja käytettävät välineet tätä aikaa. Voimme jututtamalla nuoria saada käsitystä

siitä, miten nuori kokee meidän tarjoaman ympäristön. Saako se hyväksynnän vai nostattaako se kapinahenkeä?

Kasvatustieteen tohtoriksi väitelleen Tuomo Vilppolan Tuomontupa -luokan suunnitelmissa ja toteutuksessa korostettiin erityisesti koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten motivaation ja innostuneisuuden parantamista kehittämällä sellainen oppimisympäristö, jossa oppilaat pystyisivät suorittamaan opintojaan monin eri tavoin ja menetelmin vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa. Opetuksen kantavana ideana on vapauden ja vastuun herättelemine ja sitä kautta oppilaiden oman vastuuntunnon herättäminen (vrt. Bay Seurauspedagogiikka).

Vilppolan mukaan Tuomontupa -luokan yhteydessä oli tärkeää luoda myös uusia ja toimivia käytänteitä oppilashuollolliseen työhön, missä korostuisi eri hallintokuntien välinen saumaton yhteistyö ja nopea apu oppilaiden ja heidän perheidensä kiireellisissä ongelmatilanteissa. Oppilashuollon toiminnan ja monialaisten toimijoiden ohjenuorana tulisi aina olla nuorten yksilöllisten tarpeiden kokonaisvaltainen huomiointi. Vilppolalla oli myös taustalla vahva halu uudistaa ”vanhan koulun” toimintatapoja. Vasta oman tutkimustyönsä edetessä hän huomasi oman reaalipedagogisen toimintansa sekä tutkimusaiheensa noudattavan reformipedagogiselle toiminnalle ominaisia piirteitä. (Vilppola 2007, s.67-82.)

Reaalipedagogisen toimintaprosessin tärkeimmät elementit ovat: pysäytys, ratkaisukeskeisyys, holistisuus, verkostotyö, opettajan merkitys, ohjaava perhetyö, työkasvatus, ohjaava arviointi, epäviralliset vuorovaikutustilanteet, yhteisöllisyys ja jälkihuolto. Nämä toimintaprosessin eri elementit eivät ole toisistaan erillään olevia kasvatuksellisia toimenpiteitä, vaan ne muodostavat jatkumon, joilla on vaikutusta toisiinsa. (Vilppola 2007, s.147-231.)

Vilppolan toimintaprosessi kytkeytyy työni tietoperustana olevaan sosiaalipedagogiseen ajattelutapaan sekä etenkin reformistiseen kasvatukselliseen kuntoutukseen. Vilppola aloitti myös yhteistyön paikallisen Merikosken ammattikoulun kanssa v.1996. Tuloksena oli peruskoulun ja ammattikoulun yhdistävä malli, jossa ammatillisia aineita yhdistetään peruskoulun ainekokonaisuuksiin ja toisin päin. (Vilppola 2007, s.232-234.)

Nämä edellä esitellyt sosiaalipedagogiset, yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen virhekehityksen katkaisun menetelmät tähtäävät yleiseen syrjäytymisen ehkäisyyn - niin globaalia mallia myötäilevä suomalainen etsivä nuorisotyö, tanskalainen seurauspedagogiikka kuin Vilppolan reaalipedagogiikka. Kaikki pyrkivät hieman eri teitä samansuuntaisiin tuloksiin. Molemmissa tavoitteisiin kuuluu niin reformistinen syrjäytymisen ehkäisy kuin syrjäytymisriskissä olevien nuorten koulutukseen tai työvoimapolitiittiseen oppisopimukseen ohjaaminen ja ennen kaikkea yksilön koulutustason nostaminen ja yleisen elämänhallinnan kohentuminen, aivan kuten Sovinto ry:n toiminnassa. (Bay 1991; Vilppola 2007. Ahti 2009)

Kuva 5

Pienkonekorjaajat työskentelevät Sovinto ry:n ajoneuvohallissa usein pareittain. Vastuuta ja osaamista jaetaan opiskelukavereiden kesken. Toisilla on perusasiat jo hallussa omasta harrastuneisuudesta johtuen, kun taas joku toinen aloittaa ihan uuden alan opiskelun. (Kuva: L.Willman)

5 TYYTYVÄISYYSKYSELY JA SYVENTÄVÄ HAASTATTELU

Kyselyn kohderyhmänä olivat syksyllä 2011 Valmis väylä-hankkeen kautta koulutuksen aloittaneet nuoret. Aloittanut ryhmä oli pieni, mutta kiinnostava. Kyselyn muotoilu ja pituutta rajoitti tieto siitä, että kaikilla Valmis väylä -hankkeen opiskelijoilla on takanaan teoriaopintojen ongelmia ja erilaisia luki-vaikeuksia. Sain ohjeistuksen, että kyselyn tulee olla lyhyt ja mahdollisimman vähän avoimia kysymyksiä sisältävä. Minua kiinnosti eniten tieto elämäntilanteesta ennen koulutusta ja tyytyväisyys tällaiseen vaihtoehtoiseen mestari-kisälli muotoiseen ammattikoulutukseen.

Kysely sisälsi taustatiedot: ikä ja tilanne ennen koulutusta. Perhetaustaa en selvittelyt. Haastattelupäivänä selvisi kuitenkin, että kaikilla juuri aloittaneilla äidinkieli oli suomi. Pidin tärkeänä kysyä perheen ja kaveripiirin asennetta nuoren uuteen elämäntilanteeseen. Avointen kysymysten kohdalla kysyin mikä heille on ollut helppoa tai mikä vaikeata uudessa koulutuksessa.

Helmikuuisena haastattelupäivänä, kolme(3) kuukautta kyselyn jälkeen, tapasin uudestaan syksyllä kyselylomakkeen täyttäneet nuoret. Haastattelin heitä yksitellen noin 20-30 minuutin ajan per henkilö. Syvensin aiempia kyselyssä esiin tulleita seikkoja ja kuuntelin nuoren kokemuksia peruskoulusta ja sen jälkeisistä vaiheista. Annoin nuoren avoimesti jutella tulevaisuuden toiveistaan ja muista mietteistään elämän suhteen. Haastattelun runkona käytin neljää hyvin avointa kysymystä.

Haastattelun tavoite oli tunnustella nuoren tilannetta toisilla pitkänkin työttömyyden jälkeen. Oliko säännöllisen elämänrytmin omaksuminen onnistunut ja oliko tulevaisuussikkuna avautunut? Selvittämättä jäi vielä monia asioita, mutta niihin on mahdollista palata myöhemmin. Näin jälkeinpäin ajatellen, olisi ollut kiinnostavaa vielä kysyä siitä, miten paljon koulutuksen myötä juokseva työttömyystuki ja noin 200 euron veroton korvaus kannusti opiskeluissa onnistumiseen. Aika vapaamuotoisen haastattelukeskustelun aikana nuorten jutustelusta kävi kyllä esille tyytyväisyys siitä, ettei tämän koulutuksen suorittamiseksi tarvinnut ottaa opintolainaa.

5.1 Kyselyn purku

Kysely toteutettiin maanantaina 14.10.2011. Kyselyyn osallistuneita oli yhdeksän (9) nuorta kymmenestä syksyllä 2011 aloittaneesta Valmis Väylä hankkeen opiskelijasta. Vastaajien ikäjakauma oli 17-21v. Kysymyspatteri sisälsi kymmenen kysymystä. Suljettuja kysymyksiä oli seitsemän ja niiden asteikko oli 1-5. Ne koskivat taustatietoja sekä tyytyväisyyden arvioimista sekä tulevaisuuden toivoa. Lomakkeen lopussa oli kolme avointa kysymystä, jotka koskivat mahdollisia haasteita.

Vastausten mukaan neljä opiskelijaa oli ollut ennen Sovinto ry:n koulua kirjoilla jossain toisessa koulussa. Haastattelun yhteydessä kävi kuitenkin ilmi, etteivät he sitä koulua käyneet, vaan olivat tosiasiallisesti toimeettomia. Siksi katson kahdeksalla yhdeksästä vastaajista ehtineen tapahtua jonkinasteista, ennen kaikkea koulutuksellista, syrjään joutumista peruskoulun ja tämän Sovinto ry:n koulutuksen välisenä aikana. Yksi vastaajista oli ollut juuri ennen opiskelua työssä.

Tyytyväisyyteen liittyvien kysymysten tulokset todella yllättivät minut. Tyytyväisyys elämään ennen tätä koulutusta sai keskiarvona arvion hyvä. Yleinen tyytyväisyys elämää kohtaan kasvoi siitä hieman koulutuksen alkamisen jälkeen, nousten yhdellä arvosanalla ylöspäin. Olin odottanut, että opiskelijoiden elämä olisi ollut pahemminkin yhteiskunnan reunalla. Se johtui ehkä niistä karuista esimerkkitapauksista, joita luin sosiaalipedagogista teoriakirjoista. Kyselyyn osallistuneilla nuorilla oli kuitenkin hyvät sosiaaliset suhteet ja perheen tuki omalle elämäntilanteelleen. Ja vaikka noin puolella vastaajista oli jo vuosien työttömyys takanaan, niin opiskelutilaisuuden tullen heiltä löytyi todella vahvaa motivaatiota opintoihin ja ammatin hankkimiseen.

Syrjään joutuminen koulutuksesta ei Valmis väylän opiskelijoiden kohdalla ollut laadultaan lainkaan niin syvää ja vaurioittavaa syrjäytymistä kuin olin otaksunut. Nuorilla oli työttömänä ollessaankin ollut toimivat sosiaaliset verkostot sekä kavereita, jotka olivat samassa tilanteessa. Heidän kanssaan yhdessä he olivat kehitelleet koko joukon sellaista tekemistä, joka ei maksa. Työttömyyden ajan suurin haaste olikin ollut rahan riittäminen elämiseen. Kaikki eivät olleet edes hakeneet sosiaalitoimesta toi-

meentulotukea, vaikka olisivat sitä todennäköisesti saaneet. Olettamukseni vaikeasta syrjäytymiskehityksestä osoittautui siis vääräksi.

Vielä parikymmentä vuotta sitten katsottiin, että kun ihminen jää paitsi koulutuksesta, niin sen puuttuessa hän jää paitsi työpaikoista, sosiaalisista suhteista ja elämänhallinnasta. Syrjäytyminen nähtiin nuorten kohdalla prosessina, joka oli lähtenyt kehittymään jo vanhempien sosiaalisesta tilanteesta. Tässä asiassa aika näyttäisi muuttuneen. Koulutuksesta tai työstä paitsi jääminen ei enää tarkoita kaikesta sosiaalisesta elämästä vieraantumista. Voisiko sanoa, että toimeettomuudesta ja työttömyydestä on nykyään tullut tavallista. Jos mietimme omaa lähipiiriämme, niin aika monella meistä on joku tuttu, tai tutun tuttu, joka on jäänyt työttömäksi. (Siljander 1996.)

Merkittävimpiä löytöjä vastauksia lukiessa oli opiskelijoiden kokema tuki omalta perheeltään sekä kaveripiiriltään. Perheen ja kaverien tuki katsottiin tärkeäksi ja molempien tuen he arvioivat hyväksi, arvosanalla neljä. Yleisessä keskustelussa syrjäytymisen riskistä ollaan hyvin usein sitä mieltä, että syrjäytymiskehitys tuottaisi raastavaa yksinäisyyttä ja surkeutta. Pienen otokseni vastaajat kertovat jotain muuta. Onko yhteiskunnassa tapahtunut työttömyyden yleistyessä sellainen muutos, että työttömyyttä ei pidetäkään enää yksilön syynä. Työttömyyteen ajautuminen ei näiden nuorten kohdalla huononna ihmisen arvoa perheen ja ystäväpiirin silmissä. Työttömyys ei siis väistämättä johdakaan yksinäisyyteen. Sen takia ei ihmistä enää hyljätä. (vrt. Siljander 1996.)

Avoin kysymys, jossa arvioitiin tulevaisuuden mahdollisuuksia koulutuksen jälkeen, sai myös huomattavan korkean arvosanan. Myönnettävä on, että sekin hämmästytti, kuinka positiivisesti opiskelijat tuntuivat luottavan tulevaisuuden työnsaantiin. Kertooko se siitä, että he ovat kokeneet onnistumisia, kun saavat opiskella käytännön tehtävissä ja oppia käsillä tehden. Pitäisikö käsillä tekemisen taitajille olla jo peruskoulussa muitakin tapoja suorittaa opintoja kuin kirjatentit?

Kysymykset kahdeksasta kymmeneen koskivat opiskelun sujuvuutta ja viimeisessä avoimessa kentässä vastaajat saivat jättää terveisiä koulutuksen järjestäjälle. He, ketkä vastasivat näihin avoimiin kysymyksiin, kokivat opiskelun positiivisesti:

"Kaikki on ollut helppoa. Ei ole tullut vielä pahemmin vaikeuksia."

"Kaikki on ollut helppoa. Olen koko ikäni ollut autojen kanssa tekemisissä, eli mikään ei tule yllätyksenä"

(Vastaajina kaksi 18-vuotiasta opiskelijaa.)

Mahdollisista haasteista kysyttäessä hankaluuksia oli aiheuttanut opintoihin liittyvä Kela-asiointi. Yhdelle vastaajista haasteena olivat aamuherätykset. Yleinen terveys koulutuksen järjestäjälle oli kiitos. Erään 19-vuotiaan opiskelijan vastaus kiteyttää loistavasti koko kyselyn tuloksen:

"Olen ollut tyytyväinen."

5.2 Haastattelun johtopäätökset

Haastattelutilanne oli luotu oppilaitoksen ylimmän kerroksen aulaan, jossa ei ole läpikulkua. Jokainen nuori sai jutella luottamuksellisesti ja ajan kanssa. Menemättä lainkaan kohderyhmän mahdollisiin neurologisiin ongelmiin, merkille pantavaa oli, että jokaisen kohderyhmääni kuuluvan nuoren kertomuksessa kaikui luokkamuotoisen opiskelun tietynasteinen vastenmielisyys ja pulpetissa paikoillaan istumisen hankaluus. Sama asia jonka reaalipedagogiikan kehittäjä Vilppola oli kasvatustyössään pannut merkille. Samaa havaitsivat tanskalaiset pedagogit jo pari vuosikymmentä aiemmin.

Osa haastattelemistani nuorista oli jo aloittanut ammattikoulun toisaalla, mutta edellä mainituista syistä opinnot olivat keskeytyneet alkumetreillä. Puolestaan Sovinto ry:n koulua kehuttiin sen käytännönläheisyyden ansiosta. Eikö tavanomaisesti toimivien ammattikoulujen rinnalle voisi kehittää uudenlaisia opetusmuotoja teoriaopiskelun allergikoille? Näillä allergisilla nuorilla saattaa nimittäin löytyä erityistä lahjakkuutta ja oppimiskyvykkyyttä käsityöammatteihin.

Suurin osa ryhmän opiskelijoista oli kokenut jo peruskoulun yläluokkien suorittamisen vaikeaksi. Hei olivat myös miettineet jonkinlaista työssä oppimisen mahdollisuutta jo yläkoulun loppupuolella, mutta saivat opinto-ohjaajiltaan kuulla, ettei sellaista oikein

ole tarjolla 16-vuotiaille. Huonon koulumenestyksen takia itsetunto oli kaikilla vastaajilla ollut surkeassa kunnossa peruskoulun yläluokilla. He vertasivat itseään paremmin pärjääviin koulutovereihinsa ja kokivat huonommuutta ja toivottomuutta. He kokivat itsetunnon selvästi kohentuneen Sovinto ry:n ammatillisen koulutuksen alettua. Koulutuspaikka selkeästi paransi uskoa tulevaisuuteen sekä toi elämään kaivattua rytmiä. Kukin sanoi opiskelevansa sellaista alaa, jonka koki itselleen sopivaksi. Heillä oli myös jo nyt toiveikas kuva itsestään tulevaisuuden ammattilaisina. Perheen ja kaveripiirin tuki oli vastaajille tärkeää ja sitä he myös kokivat saavansa. Lisäksi kaveripiirikin oli jo kiinnostunut hakeutumaan Sovinto ry:n opiskelijaksi.

Eräs opiskelijoista kertoi haastattelussa, että hän on noin 12-vuotiaasta alkaen ollut apupoikana setänsä autokorjaamolla ja hän on aina tiennyt, että autotekniikka tulee olemaan hänen alansa. Hän koki oman itsetuntonsa olleen aina ennenkin hyvä, mutta nyt ehkä vielä parempi, kun huomaa oppivansa koko ajan autoista vielä lisää. Sama vastaaja mainitsi, että tyttökaverin vanhemmat suhtautuvat häneen nykyään suopeammin, kun hän on nyt opiskelija.

Tulevaisuus huoletti jonkun verran noin puolta vastaajista, silti kaikki osallistujat ilmoittivat tulevaisuuden toivonsa parantuneen koulutuksen aikana. Jokainen toivoi löytävänsä alan töitä jatkossa ja muutama vastaajista suunnitteli jopa jatko-opintoja erikoistumismielessä. Opiskelua he kuitenkin haluaisivat jatkaa edelleen työssä opiskellen. Yksi vastaajista aikoo perustaa oman autokorjaamon, mikäli sopiva tila löytyy ja jostain järjestyy rahaa työkalujen hankintaan.

Kun vertaan haastattelun tuloksia lukemiini teoriakirjoihin sosiaalisesta syrjäytymisestä, näyttäisi aikuisten ja vasta aikuisuuden kynnyksellä olevien nuorten syrjään ajautuminen olevan kaksi eri asiaa. Sukupolvien välinen kuilu näkyy tässäkin kehityksessä. Ainakin nämä haastattelemani nuoret tuntuivat selviytyneen suhteellisen hyvin myös työttömyysajastaan. Heillä oli kavereista tukea toinen toisilleen, koska niin moni oli samassa tilanteessa. Eivätkä he tunnustaneet ottaneensa suorituspaineita sen enempää yhteiskunnan, kuin suvun ja perheen taholtakaan.

Haastattelun tulos antaa vihjettä siihen suuntaan, että käytännönläheisen koulutuksen tarjoaminen peruskoulunsa päättävälle voisi olla hakuvaihtoehtona nykyisenlaisen

ammattikoulujärjestelmän rinnalla jo yhteishakuikäisille. (Vilppola 2007.) Erityisen positiivisesti opiskelijat kokivat opintososiaalisen tukiverkoston, joka heille on tarjolla Sovinto ry:n koulutusta suorittaessaan.

Omat oletukseni kovinkin syrjään joutuneista nuorista saivat väistyä. Nämä Valmis väylän etsivän nuorisotyön kautta koulutukseen päässeet nuoret olivat mielestäni ns. ihan tavallisia nuoria. Nuoria joilla oli terveitä ja rakentavia tulevaisuuden haaveita työpaikasta, omakotitalosta ja omasta perheestä. Nuoria, joilla on motivaatiota hankkia ammattitaito. Herää vain kaiken aikaa kysymys, onko käsistään käteville ja sillä tavoin luontaisesti oppiville riittävästi tilaa peruskouluopinnoissa.

6 POHDINTAA, PÄÄTELMIÄ JA JATKOEHDOTUKSIA

Kun aloitin tutustumisen Sovinto ry:n kouluun ja niihin opiskelijoihin, joiden elämää hetken aikaa seuraisin, niin ennakkokäsitykseni oli, että he tulisivat surkeista oloista ja olisivat pahasti keskivertoisesta elämänmenosta vieraantuneita. Sekä kyselyjen että haastattelujen aikana kävi kuitenkin selväksi, että olin aivan väärillä jäljillä. Monilla heistä oli kyllä ollut haasteita jo peruskoulun aikana, mutta se oli koskenut lähinnä koulusta suoriutumista, ei niinkään kokolailla elämästä syrjään joutumista. Toiset puolestaan olivat jo aloittaneet toisaalla ammatillisen koulutuksen, mutta no. peruskoulun heikko suoritus aiheutti teoriatunneilla vaikeuksia keskittyä ja oppia uutta. Tämä taas oli johtanut siihen, että koulutus keskeytyi ja nuori jäi ajelehtimaan.

Tästä voi johtaa päätelmän, että koulutuksellinen syrjäytyminen koskee edelleen sitä ryhmää oppilaita, jolle luokkahuone ympäristönä on vastenmielinen. Oletus voi monella olla, että he olisivat jotenkin tyhmempiä kuin muut, mutta näin ei tietenkään automaattisesti ole. Heiltä puuttuu akateemiset taidot tai he eivät ole saaneet riittävää tukea niiden hankkimisessa tai heidän mielenkiintonsa on suuntautunut muualle. Olen tehnyt saman havainnon kuin asiaan perehtyneet aiemmin, että koulutuksellinen syrjäytyminen on ennen kaikkea tekemällä oppivien nuorten miesten haaste. Ty-

töt ilmeisesti poikia paremmin jaksavat sietää opiskelua silloinkin, kun se ei herätä mielenkiintoa ja on kuivaa ja puisevaa. (Vilppola 2007; Bay 1991.)

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella ajautuneiden nuorten tavoitettavuus ei ole itsensä selvyys, juuri siksi tarvitaan kehittyviä keinoja syrjäytymisen riskin pienentämiseen. Tarvitaan vanhoja hyväksi havaittuja toimia, kuten etsivän työn keinoja ja monialaista ammatillista viranomaisyhteistyötä. Kuntien nuorisotoimi, sosiaalitoimi, nuorten parissa työskentelevät eri järjestöt ja työvoimatoimistot tekevät jo nyt auttavaa yhteistyötä keskenään nuorten kohdalla. Aina voidaan kuitenkin parantaa ja kehittää yhteistyön menetelmiä, jotta saataisiin yhteisvoimin otettua koppi ajautuneista nuoresta. (Hämäläinen 1999; Myrskylä 2011.)

Erityisesti valtion työvoimatoimistojen ja kuntien sosiaalitoimistojen tulisi luoda jonkunlainen kanava tai keino, joilla esim. yksinäisyyteen ajautuneen nuoren puolesta koettu huoli saataisiin kaikkien toimijoiden tietoon. Lisäksi olen huomannut, että viranomaistasolla käsitteiden määrittelyssä on ikärajaongelma. Eri tahot määrittelevät nuoren eri ikävuosin. Etsivä nuorisotyö kattaa 17 – 28 -vuotiaat, kun taas työhallinnossa nuori siirretään aikuisten tiimin hoidettavaksi heti, kun hän täyttää 25. Kelan määritelmä eroaa vielä näistä kahdesta.

Mitä täytyy vielä tehdä, jotta kaikkien suomalaisten nuorten tulevaisuuden suunnitelmat olisivat täynnä toivoa? Haasteena on, että osa nuorista on ehkä jo kokenut vanhempiansa irtisanomiset ja työttömyyden edellisen laman aikana ja he suhtautuvat kriittisesti ja varauksin sellaiseen elämäkatsomukseen, jonka pääpainot ovat työsäkäynti, vakituinen työ ja vakiintuneet tulot.

Sellainen ei kaikkia tämän päivän nuoria houkuta, vaan näyttäytyy epävarmana tulevaisuutena jonkun niin ailahtelevan alaisuudessa kuin mitä työmarkkinat ovat. Joka viikko kuuluu jostain päin Suomea hälyttäviä uutisia laajoista yt-neuvotteluista, joissa jopa vuosikymmeniä firmassa toimineet oman alansa taitajat ovat vaarassa menettää työnsä. Miten vakuuttaa nuoret luottamaan ja uskomaan tulevaisuuteen, kun se meille aikuisillekin näyttäytyy toisinaan kovin epävarmana. Nuorten syrjäytyminen tämän kaiken keskellä koskettaa koko yhteiskuntaa.

Ehkä siksi osa nuorista on jo valinnut vaihtoehtoisesti pätkätyöläisyyden, eivätkä he ota paineita omistusasunnon hankinnasta tai hienoista autoista. He saattavat aivan tarkoituksellisesti rytmittää elämäänsä työn ja antoisan vapaa-ajan suhteen esim. olemalla kausityöntekijöitä Alpeilla ja samalla lumilautailen kaikki vapaa-aikansa tai kesät esim. Kreikassa Kosin saarella baarin sisäänheittäjinä öisin ja päivät rannoilla rantalentopalloa pelaten. Suomeen ei ole mitään kiirettä, kun ystäväpiiri on kansainvälistä ja duunikauden päätteeksi voi lähteä reissaamaan pitkin Eurooppaa tervehtien keikkatyötuttuja matkan varrella ja heidän luonaan yöpyen.

Tällaiset nuoret eivät ole missään järjestelmissä kirjoilla. Jonkun mielestä he ovat syrjäytymisvaarassa, kun eivät elä vanhan kaavaan mukaan, jossa peruskoulun tai lukion jälkeen lähdetään opiskelemaan ammattia ja sitten työmarkkinoiden käyttöön tuottaviksi yksilöiksi. Heille itselleen heidän valitsema tapa elää on viisasta ja mielekästä, kun kerta työmarkkinoihin ei voi luottaa. Tai vaikka minkälaisen koulutuksen hankkisi, niin se ei takaa asiallista työpaikkaa ja pysyviä tuloja. Siksi nämä nuoret ovat kääntäneet ajatuksen pääläelleen; työmarkkinat palvelevat heitä ja heidän vapaa-ajan tarpeitaan, mutta he eivät suostu jäämään ailahtelevien työmarkkinoiden armoille.

Syksyn 2012 uutisoinnissa on jo ehditty kritisoida yhteiskuntatakuun toteuttamista, jossa on omat vaaransa. Työvoimatoimistot ovat jo pitkään tarjonneet nuorille, joilta puuttuu työkokemus, sinänsä loistavaa mahdollisuutta työharjoitteluun. Mutta nyt on noussut otsikoihin työttömien nuorten ns. ilmaisen työvoiman käyttö. Nuori saa harjoittelutyöpaikastaan työttömyystuen lisäksi vain 9 euron päiväkorvauksen, jonka maksaa valtio, ei työllistävä yritys. Hyötyykö yritys toisten työttömyydestä? Aiheuttaa ko ilmainen työharjoittelija kiusauksen yrittäjälle olla palkkaamatta avustaviin tehtäviin työntekijää palkkaa vastaan? Nuoria kun saa työvoimatoimistojen kautta töihin puoleksi vuodeksi kerrallaan ilman minkäänlaisia kuluja.

Opinnäytetyöni aihe sai minut hakeutumaan työhön nuorten työvoimaohjaajan noin puolen vuoden sijaisuuteen Työvoiman palvelukeskukseen. Siinä työssä kohderyhmääni olivat 17 - 24 -vuotiaat työttömät nuoret. Kohtasin saman ilmiön, kuin työssäni erityiskouluissa. Kun nuoren päättötodistus on niin heikko, ettei se tarjoa minkäänlaista pääsylippua elämässä eteenpäin ja kun niitä tuiki tärkeitä suhteita työpaikkoihin

ei ole, niin mitä nuori voi tehdä. Nuori näyttää kokevan, että hänellä on konkreettisesti seinä vastassaan. Ehdotukseni käydä aikuislukiolla korottamassa peruskoulun numeroita saa aikaan puistatuksen. Kuulen toistuvasti toteamuksen; koulunpenkki ei ole minua varten. Nuori kokee, ettei pärjää siellä kuitenkaan.

Oppisopimuskoulutus saisi varmasti laajan suosion niin nuorten tyttöjen kuin poikienkin keskuudessa, jos sitä olisi enemmän tarjolla. Oppisopimuskoulutuksen aloittamisen haaste on sopivien oppisopimustyönantajien vähäisyys. Oppisopimuspaikkaa kun haetaan kuten mitä tahansa työpaikkaa. Jos nuorella ei ole omasta takaa tai vanhempien kautta suhteita yritysmaailmaan tai kunnallisiin työnantajiin, niin paikan löytyminen vaatii nuorelta todella paljon rohkeutta ja uskoa omiin kykyihinsä. Mielellään myös ajatusta siitä, mikä olisi se oma oikea ala. Nuori tarvitsee yhteiskunnan apua tarvittavien työelämäyhteyksien luomiseen. Vuosien erityisopettajan työkokemukseni perusteella tiedän, ettei nuoren tuen tarve ole ainoastaan tiedollista. Tässä yhteydessä haluan myös kysyä, tuetaanko meillä riittävästi ja oikein keinoin itsenäistyvien nuorten vanhempia. Jos vanhemmat saisivat asiallista apua kasvatustyöhönsä jo ennen kuin nuoren asiat ovat solmussa, heidänkin voimavaransa saataisiin nuoren tueksi.

Mitä puolestaan valtion työhallinto voisi tehdä yhteistyössä esim. ammattikoulujen kanssa oppisopimusasioiden järjestelyssä? Voisiko esimerkiksi valtio olla maksajan roolissa, kun lähdetään kehittämään uutta 2+1 mallia, jossa ammattikoulu rakentuisi kahdesta kouluvuodesta ja yhdestä vuodesta aidolla alan työpaikalla opiskelun jatkuessa työssä oppimisen menetelmin. (Yle tv-uutiset, työministeri Ihalaisen haastattelu 18.10.2012.)

Työnantajat tulevat tarvitsemaan taloudellista tukea, jotta he voivat irrottaa yhden ammattilaisen opiskelijan työpaikkaohjaajaksi. Osa työpaikkaohjaajan työajasta menee työn opettamiseen ja työn suorittamisen valvomiseen. Kuka sen työajan menetyksen korvaa työnantajalle? Miten kannustaa mahdollisimman monia firmoja mukaan opiskelijoiden käytännön kouluttamiseen?

Kun Tasavallan Presidentti Sauli Niinistö syyskuussa 2012 avasi monialaisen yhteistyökampanjan "Ihan tavallisia asioita", se sai ristiriitaisen vastaanoton. Kampanjan

alaotsikossa mainitaan, että arjessa aika pienet asiat ja teot riittävät ihmeen pitkälle. Toisaalta käsitän sen, että tahdotaan saada nuoret ymmärtämään, että elämä koostuu pienistä askeleista. Monella nuorella näyttää nimittäin olevan melko epärealistisia käsityksiä esimerkiksi palkka-asioista tai sitten eletään haaveillen ”julkkiksen” urasta. Tällaisia vääristymiä ovat luoneet mm. monenkirjavat kyky- ja tosi tv-ohjelmat.

Toisaalta taas ymmärrän kampanjan saamaa kritiikkiä. Eittämättä käy mieleen, että poliitikot eivät nyt taida tietää, millaisissa vaikeuksissa nyky-ajan nuoret kamppailevat. Kaikkien nuorten ei ole helppoa löytää opiskelupaikkaa, saati paikkaansa yhteiskunnassa. Aikuinen saattaa helposti ajatella, että kunhan nyt jonkun koulun käy, mutta tämän päivän nuorelle alan mielekkyys vaikuttaa valtavasti motivaatioon. Kampanjalla on kuitenkin rohkaiseva viesti:

”Aikuisten tiukat suunnitelmat nuoren elämästä voivat tuhota hänen mahdollisuutensa. Lapsen ikiomat unelmat antavat hänelle siivet. Nuori, joka tietää olevansa hyväksytty ilman huippusuorituksiakin, kestää epäonnistumiset paremmin.” (<http://www.tavallisia.fi/>)

Mielenkiinnolla jään seuraamaan kuinka yhteiskuntatakuu täydessä mitassaan tulee muuttamaan nuorten työttömien tilannetta. Toivoisin myös selvitystyötä siitä, kuinka nuorten yhteiskuntatakuu ja työvoimapolitiittiset ammatilliset koulutukset kohtaavat. Vai kohtaavatko? Selvitys olisi tarpeen tehdä etenkin niiden peruskoulutasoon opintonsa jättäneiden alle 30-vuotiaiden nuorten keskuudessa.

Pekka Myrskylä toteaa tuoreimmassa selvityksessään, että mitä kauemmin koulutuksellinen syrjäytyminen jatkuu, sitä korkeammaksi nousee kynnyksen minkäänlaisen opiskelupolun aloittamiseen. (EVA analyysi 19/2012.) Olisiko nyt hyödyllistä tehdä virallinen kartoitus tarpeesta perustaa Sovinto ry:n kaltaisesti toimivia vaihtoehtoisia ammattikouluja muillekin paikkakunnille Suomessa?

LÄHTEET

- Bay, Jens 1992. Seurauspedagogiikka. Helsinki: Suomen Setlementtisäätiö.
- Burns, Eila & Kaukanen 2010. Seurauspedagogiikka – mitä se on? Erityispedagogiikka.fi, s. 13/04. Jyväskylä: Jyväskylä Yliopisto.
- Ahti, Hannu 2009. Tavoittamattomat. Syrjäytettyjen vuorisaarna. Helsinki: Setlementtisäätiö.
- Ahti, Hannu 1998. Vaihtoehtoinen ammattikoulu. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Räsänen, Juha 1992. Mahdollisuudeksi avautuva koulu.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka 2001. Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Laki nuorisolain muuttamisesta.01.01.2011. Helsinki.
- Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret opiskelun ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö (huom. saatavilla myös verkkojulkaisuna).
- Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret. Eva analyysi nro19/2012.
- Hassi, Satu-Marja 2007. Hyvät käytännöt käyttöön. Nuorten työpaja 2010 – projektituloksia. Turku: Länsi-Suomen lääninhallitus.
- Johansson, Antero & Vuori, Jukka 1999. Työttömät nuoret syrjäytymisvaarassa. Työllistämisen- ja aktivointiprojektin aloittaneiden nuorten tausta ja terveys. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Onnismaa, Jussi 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Helsinki: Gaudeamus.
- Nyyssölä, Kari & Pajala, Sasu 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Dewey, John 1957. Koulu ja yhteiskunta. Helsinki: Otava
- Karjalainen, Pekka 1999. Nuorten työpaja – osallisuutta omaan elämään. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Siljander, Pauli 1996. Syrjäytymisestä selviytymiseen: vaikeuksien kautta elämänhalintaan. Oulun yliopisto.
- Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto.
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY
- Vilppola, Tuomo 2007. Reaalipedagoginen toimintaprosessi – sosiaalipedagogisen työn sovellus koulutuksesta syrjäytymässä olevien nuorten kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen väitöksiä.
- Hjort, Haldis 1995. Etsivän työn psykologia. Jyväskylä: Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry.

Hämäläinen, Juha 2000. Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstö syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. Kuopio: Snellman-Instituutin arkistosarja.

Vehviläinen, Jukka 1999. Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. Helsinki: Työministeriö.

Lindström, Ritva & Peltomäki, Mikko & Silvennoinen, Heikki 2000. Oppisopimus siltenä työelämään. Helsinki: Työministeriö .

Suutari, Minna (toim) 2001. Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

LIITTEET**LIITE 1****KYSELY 11/2011****Kysymys 1*****Taustatieto, ikä ja sukupuoli*****Kysymys 2*****Tilanne ennen koulutusta?***

- **työssä**
- **työtön**
- **muussa koulutuksessa**

Kysymys 3***Tyytyväisyys elämään ennen tätä koulutusta***

asteikolla 1-5: (1=heikko -> 5=erinomainen)

Kysymys 4***Perheen tuki***, asteikolla 1-5:**Kysymys 5*****Kavereiden tuki***, asteikolla 1-5:**Kysymys 6*****Tyytyväisyys elämäntilanteeseen/opiskelupaikasta?***

asteikolla 1-5:

Kysymys 7***Tulevaisuuden mahdollisuudet + työnsaanti?***

asteikolla 1-5:

Avoimet kysymykset 8 – 10

Kysymys 8

Mikä on ollut helppoa tämän syksyn aikana?

Kysymys 9

Onko ollut jotain haasteita?

Kysymys 10

Muita terveisiä ja/tai mielipiteitä?

LIITE 2**Haastattelurunko**

toteutus 2/2012

- **Tulevaisuuden toiveet ja - visiot?**

- **Itsetunto nyt? Ennen koulutusta? Vertailua.**

- **Ammattitaidon kehittyminen?**

- **Missä olet viiden vuoden kuluttua?**